

Krystyna Mucha

Przepisy prawa

a planowanie, organizacja i prowadzenie

pomocy

psychologiczno-
-pedagogicznej

dla dzieci i młodzieży

Krystyna Mucha

Przepisy prawa

a planowanie, organizacja i prowadzenie

pomocy

psychologiczno-
-pedagogicznej

dla dzieci i młodzieży

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2018

Konsultacja merytoryczna
Izabella Lutze

Redakcja i korekta
Elżbieta Gorazińska

Projekt okładki, opracowanie graficzne,
redakcja techniczna i skład
Barbara Jechalska

Zdjęcie na okładce: © Photographee.eu/Fotolia.com

ISBN 978-83-66047-10-5

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2018
Wydanie I

Stan prawny opracowania: 2018
Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji
Creative Commons – Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC-BY-NC)

Publikacja opracowana w ramach projektu pozakonkursowego „Opracowanie instrumentów do prowadzenia diagnozy psychologiczno-pedagogicznej” realizowanego przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w ramach Osi Priorytetowej II, działanie: 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty, Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój (POWER).

Egzemplarz bezpłatny

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Spis treści

Wprowadzenie	7
Część I	
1. Uwarunkowania prawne świadczenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci i młodzieży	8
2. Współdziałanie rodziców z instytucjami oświatowymi	21
3. Ochrona prawna dziecka i rodziny	23
4. Piecza zastępcza	26
5. Diagnoza psychologiczno-pedagogiczna	29
6. Współpraca szkoły z poradnią psychologiczno-pedagogiczną – procedury i wskazówki	34
Część II	
1. Przykładowe sytuacje z zakresu planowania, organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej przez szkołę i poradnię	38
2. Ocena efektywności działań wspierających	45
Podsumowanie	46
Bibliografia	48

Wprowadzenie

Problematykę udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci i młodzieży regulują przepisy prawa. Celem niniejszego opracowania jest takie przybliżenie rozwiązań prawnych, stanowiących podstawę jej świadczenia przez instytucje oświatowe, aby wsparcie oferowane młodym ludziom było efektywne i docierało do wszystkich zainteresowanych osób.

Pierwsza część publikacji ma charakter formalnoprawny i koncentruje uwagę czytelnika na przepisach dotyczących praw dziecka, rodziców i opiekunów prawnych, w tym możliwości decydowania o udzielaniu dziecku pomocy psychologiczno-pedagogicznej. W tej części pracy zostały omówione również zagadnienia sytuacji dziecka pozostającego w opiece zastępczej, ochrony prawnej dziecka i rodziny, zasady interwencji w rodzinie, prawo do prowadzenia badań diagnostycznych i działań wspierających, także kwestie związane z ochroną danych osobowych oraz sposobów przekazywania informacji o badaniu.

W opracowaniu wskazano źródła prawa regulujące sytuację dziecka i rodziny, istotne z punktu widzenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zawarto wskazówki na temat procedury postępowania szkoły i poradni w różnych uwarunkowaniach, w tym trudnych (wraz z uściśleniem przepisów prawa w zakresie możliwych rozwiązań), poruszono zagadnienia dotyczące mediacji i interwencji w skomplikowanych sytuacjach oraz podstaw prawnych funkcjonowania instytucji udzielających wsparcia rodzinie. Treść publikacji jest zgodna ze stanem prawnym obowiązującym w październiku 2017 roku.

Druga część publikacji, o charakterze praktycznym, stanowi opis przykładowych okoliczności i rozwiązań z dziedziny planowania, organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej przez szkołę i poradnię.

Część I

1. Uwarunkowania prawne świadczenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci i młodzieży

Konwencja o prawach dziecka

Prawa dziecka stanowią szczególną kategorię prawną i co do istoty są kluczowym źródłem wszelkich działań na rzecz dzieci i młodzieży. *Konwencja o prawach dziecka*¹ wyznacza standardy praw dziecka, określając jednocześnie zobowiązania Państw-Stron *Konwencji*. Zgodnie z jej treścią państwo i instytucje działające w jego imieniu, wykonując zadania na rzecz dzieci, są zobligowane do stosowania następujących podstawowych zasad:

1. „We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.
2. Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku ochrony i opieki w takim stopniu, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych, i w tym celu będą podejmowały wszelkie właściwe kroki ustawodawcze oraz administracyjne.
3. Państwa-Strony czuwają, aby instytucje, służby oraz inne jednostki odpowiedzialne za opiekę lub ochronę dzieci dostosowały się do norm ustanowionych przez kompetentne władze, w szczególności w dziedzinach bezpieczeństwa, zdrowia, jak również dotyczących właściwego doboru kadr tych instytucji oraz odpowiedniego nadzoru”².

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Źródłem praw dziecka, podobnie jak człowieka dorosłego, jest godność osoby ludzkiej, co wynika z art. 30 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, zgodnie z którym:

„Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”³.

W *Konstytucji RP* określone zostały wprost prawa dziecka do opieki i pomocy ze strony władz publicznych, a także zobowiązania państwa do ochrony praw dziecka:

1. „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.
2. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych.

¹ *Konwencja o prawach dziecka*, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526).

² Art. 3 *Konwencji o prawach dziecka*.

³ Art. 30 *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

3. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka”⁴.

✓ Warto pamiętać!

- Realizacja zadań związanych z udzielaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej wymaga szczególnej wrażliwości w kontekście przestrzegania praw dziecka.
- Poszanowanie i ochrona godności dziecka jest obowiązkiem osób i instytucji działających na rzecz dzieci.
- *Konwencja o prawach dziecka* oraz *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej* wyznaczają standardy praw dziecka.
- Prawa dziecka, podobnie jak prawa człowieka, nie wymagają uzasadnienia. Uzasadnienia wymaga odstępstwo od przestrzegania praw⁵.
- Nie można pozbawić dziecka praw ani ich zawiesić. Prawa dziecka nie zależą od wykonywanych obowiązków. Jeżeli dzieci nie wykonują obowiązków, można je ukarać, na przykład nie dając nagrody, pozbawiając przywilejów, ale nie praw.

Ustawa *Prawo oświatowe* i *Ustawa o systemie oświaty*

Generalną regułą wprowadza ustawa *Prawo oświatowe*, która stanowi, że obowiązkiem nauczycieli jest „kierowanie się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską, z poszanowaniem godności osobistej ucznia podczas wykonywania działań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych”⁶.

Przepisy oświatowe, regulujące zasady opieki nad dziećmi, w tym świadczenia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, są potwierdzeniem praktycznej realizacji zobowiązań państwa, wynikających z *Konwencji o prawach dziecka* i *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*.

Zgodnie z art. 1 ustawy *Prawo oświatowe* system oświaty w Polsce zapewnia m.in.:

„1) realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;

(...)

5) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej”⁷.

Ustawa o systemie oświaty reguluje prawa dziecka w aspekcie procesu oceniania, klasyfikowania i promowania⁸:

⁴Art. 72 *Konstytucji RP*.

⁵Osiatyński W., (1996), *Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka* [w:] Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Szkoła Praw Człowieka. Teksty wykładów*, z. 1, Warszawa: Agencja EXIT.

⁶Art. 5 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59, z późn. zm.).

⁷Tamże, art. 1.

⁸*Ustawa z dnia 7 września 1991r. o systemie oświaty* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2198, z późn. zm.).

„Art. 44c 1. Nauczyciel jest obowiązany indywidualizować pracę z uczniem na zajęciach edukacyjnych odpowiednio do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.

2. Nauczyciel jest obowiązany dostosować wymagania edukacyjne, o których mowa w art. 44b ust. 8 pkt 1, do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, w przypadkach określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 44zb.

Art. 44d Dyrektor szkoły zwalnia ucznia z realizacji niektórych obowiązkowych zajęć edukacyjnych ze względu na stan zdrowia, specyficzne trudności w uczeniu się, niepełnosprawność, posiadane kwalifikacje lub zrealizowanie danych obowiązkowych zajęć edukacyjnych na wcześniejszym etapie edukacyjnym, w przypadkach określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 44zb”.

Powyższe przepisy obligują nauczycieli do uwzględniania w procesie edukacyjnym, w tym w procesie oceniania ucznia, jego indywidualnych potrzeb, możliwości i predyspozycji.

Ponadto przepisy wykonawcze do ustawy *Prawo oświatowe* i *Ustawy o systemie oświaty* kształtują zasady realizacji praw dziecka z kategorii praw osobistych, tj. prawa do rozwoju, oraz kategorii praw socjalnych, których dochodzi się za pośrednictwem państwa. Ich istotą jest obowiązek zapewnienia przez instytucje odpowiednich warunków do rozwoju umysłowego i fizycznego dziecka⁹.

✓ **Warto pamiętać!**

- Wykonywanie zadań przez szkoły, przedszkola i placówki, służące rozwojowi dzieci i młodzieży, jest w praktyce realizacją praw dziecka z kategorii praw osobistych i socjalnych.
- Zasada, iż „Dziecko pozostaje aż do pełnoletności pod władzą rodzicielską¹⁰” wyznacza kolejne standardy dla instytucji oświatowych podczas planowania, organizacji i prowadzenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
- Wszystkie działania na rzecz małoletnich dzieci powinny być prowadzone z poszanowaniem praw i uprawnień rodziców.
- W myśl art. 5 *Konwencji o prawach dziecka* „Państwa-Strony będą szanowały odpowiedzialność, prawo i obowiązek rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, członków dalszej rodziny lub środowiska, zgodnie z miejscowymi obyczajami, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie odpowiedzialnych za dziecko do zapewnienia mu, w sposób odpowiadający rozwojowi jego zdolności, możliwości ukierunkowania go i udzielenia mu rad przy korzystaniu przez nie z praw przyznanych mu w niniejszej *Konwencji*”¹¹.

Warto jednak podkreślić, iż zadaniem władz państwowych jest także podejmowanie właściwych kroków dla ochrony dziecka „przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania ze względu na status prawny, działalność, wyrażane poglądy lub przekonania religijne rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub członków rodziny”¹².

⁹ Zob. <https://brpd.gov.pl/prawa-dziecka> [dostęp: 04.01.2018 r.].

¹⁰ Art. 92 *Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 682).

¹¹ Art. 5 *Konwencji o prawach dziecka*.

¹² Tamże, art. 2 ust. 2.

Konstytucja RP daje prawo rodzicom do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Jednocześnie stawia im ograniczenia, zastrzegając, iż „wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania”¹³.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy

Kluczowa zasada postępowania instytucji zajmujących się realizacją praw dzieci wynika z przepisu art. 48 ust. 2 *Konstytucji RP*, zgodnie z którym „Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu”¹⁴.

Ustawą regulującą zasady wykonywania władzy rodzicielskiej, w tym zakres odpowiedzialności i uprawnień rodziców, jest *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*.

Szkoły, przedszkola, placówki świadczące pomoc psychologiczno-pedagogiczną muszą pamiętać o przestrzeganiu następujących norm zawartych w *Kodeksie*:

„Art. 97. § 1. Jeżeli władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, każde z nich jest obowiązane i uprawnione do jej wykonywania.

§ 2. Jednakże o istotnych sprawach dziecka rodzice rozstrzygają wspólnie; w braku porozumienia między nimi rozstrzyga sąd opiekuńczy.

Art. 98. § 1. Rodzice są przedstawicielami ustawowymi dziecka pozostającego pod ich władzą rodzicielską. Jeżeli dziecko pozostaje pod władzą rodzicielską obojga rodziców, każde z nich może działać samodzielnie jako przedstawiciel ustawowy dziecka.

§ 2. Jednakże żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka:

- 1) przy czynnościach prawnych między dziećmi pozostającymi pod ich władzą rodzicielską;
- 2) przy czynnościach prawnych między dzieckiem a jednym z rodziców lub jego małżonkiem, chyba że czynność prawna polega na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz dziecka albo że dotyczy należnych dziecku od drugiego z rodziców środków utrzymania i wychowania.

§ 3. Przepisy paragrafu poprzedzającego stosuje się odpowiednio w postępowaniu przed sądem lub innym organem państwowym.

Art. 99. Jeżeli żadne z rodziców nie może reprezentować dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską, reprezentuje je kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy”¹⁵.

Rodzice, sprawując władzę rodzicielską, podlegają rygorom przepisów *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, wskazujących m.in.:

„Art. 95. § 1. Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązki i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw.

¹³ Art. 48 *Konstytucji RP*.

¹⁴ Art. 48 ust. 2 *Konstytucji RP*.

¹⁵ Art. 97–99 *Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 682).

§ 2. Dziecko pozostające pod władzą rodzicielską winno rodzicom posłuszeństwo, a w sprawach, w których może samodzielnie podejmować decyzje i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra.

§ 3. Władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny.

§ 4. Rodzice przed powzięciem decyzji w ważniejszych sprawach dotyczących osoby lub majątku dziecka powinni je wysłuchać, jeżeli rozwój umysłowy, stan zdrowia i stopień dojrzałości dziecka na to pozwala, oraz uwzględnić w miarę możliwości jego rozsądne życzenia.

Art. 96. § 1. Rodzice wychowują dziecko pozostające pod ich władzą rodzicielską i kierują nim. Obowiązani są troszczyć się o fizyczny i duchowy rozwój dziecka i przygotować je należycie do pracy dla dobra społeczeństwa odpowiednio do jego uzdolnień.

§ 2. Rodzice, którzy nie mają pełnej zdolności do czynności prawnych, uczestniczą w sprawowaniu bieżącej pieczy nad osobą dziecka i w jego wychowaniu, chyba że sąd opiekuńczy ze względu na dobro dziecka postanowi inaczej.

Art. 96.1 Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych¹⁶.

✓ Warto pamiętać!

- Obowiązkiem osób realizujących zadania na rzecz pomocy dzieciom jest przestrzeganie praw rodziców wynikających z władzy rodzicielskiej.
- *Konstytucja RP* oraz *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* wyznaczają standardy praw i odpowiedzialności rodziców wobec ich dzieci.
- Dyrektorzy szkół/placówek oraz osoby wykonujące zadania na rzecz dzieci działają na podstawie i w granicach prawa, czyli w zakresie swoich kompetencji określonych przepisami prawa.
- Niedopuszczalne jest nieuprawnione ingerowanie we władzę rodzicielską, polegające np. na poddaniu dziecka badaniom psychologicznym, przekazaniu informacji o dysfunkcjach dziecka do innej szkoły, bez zgody rodzica.
- Tylko sądy mogą postanowić o zawieszeniu, ograniczeniu lub pozbawieniu władzy rodzicielskiej jednego lub obojga rodziców. Nieuprawnione jest ograniczenie władzy rodzicielskiej przez jednego z rodziców, polegające np. na zakazie udzielania informacji przez szkołę o postępach i trudnościach w nauce i zachowaniu dziecka drugiemu rodzicowi.

Akty wykonawcze do ustawy *Prawo oświatowe* i *Ustawy o systemie oświaty*

Prawa dziecka i rodziców w procesie ich wspierania, dotyczące planowania, organizacji i prowadzenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej przez szkoły i placówki, regulują przepisy wykonawcze do ustaw, dotyczące praw takich jak:

1. Otrzymanie przez dziecko/ucznia/wychowanka i jego rodziców pomocy psychologiczno-pedagogicznej, polegającej na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości

¹⁶ Art. 95–96 *Ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 682).

psychofizycznych ucznia i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce.

2. Wspieranie rodziców w rozwiązywaniu problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijanie umiejętności wychowawczych w celu zwiększania efektywności pomocy udzielanej uczniom.
3. Dobrowolne i nieodpłatne korzystanie przez dziecko/ucznia/wychowanka i ich rodziców z pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole i placówce.
4. Współpraca z rodzicami w zakresie organizowania, planowania i udzielania pomocy; konieczność uzgodnienia zasad wzajemnej współpracy.
5. Inicjowanie przez rodziców udzielenia dziecku pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
6. Dostępność dla dziecka/ucznia/wychowanka różnorodnych form pomocy warunkujących adekwatny ich dobór do zdiagnozowanych potrzeb.
7. Powszechny i równy dostęp dla uczniów i rodziców do katalogu form pomocy.
8. Wyrażenie zgody przez rodziców na przeprowadzenie diagnozy dziecka w poradni psychologiczno-pedagogicznej w celu wskazania sposobu rozwiązania problemu ucznia.
9. Uzyskanie przez rodziców informacji o potrzebie udzielenia dziecku w przedszkolu, szkole i placówce pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
10. Niezwłoczne informowanie na piśmie rodziców lub pełnoletniego ucznia, w sposób przyjęty w danym przedszkolu, szkole lub placówce, o ustalonych dla ucznia formach, okresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiarze godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane.
11. Zapewnienie pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania, orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Powyższy katalog praw i uprawnień dziecka/ucznia/wychowanka oraz jego rodziców określają przepisy rozporządzeń:

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591);
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1643).

Prawa i uprawnienia dotyczące dzieci/uczniów/wychowanków z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego oraz ich rodziców

Prawa te dotyczą dziecka, rodziców, opiekunów prawnych w wielu sferach ich funkcjonowania, takich jak:

1. Zapewnienie uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego pomocy psychologiczno-pedagogicznej w oparciu o zalecenia zawarte w orzeczeniu oraz wyniki wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania dziecka.
2. Zorganizowanie, określonych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym dziecka, działań wspierających rodziców.

3. Współpraca nauczycieli i specjalistów, wychowawców grup wychowawczych z rodzicami w realizacji zadań służących zapewnieniu uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, m.in.:
 - wykonania zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego;
 - warunków do nauki, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów;
 - zajęć specjalistycznych;
 - innych zajęć odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów;
 - integracji uczniów ze środowiskiem rówieśniczym, w tym z uczniami pełnosprawnymi;
 - przygotowania uczniów do samodzielności w życiu dorosłym.
4. Wnioskowanie przez rodziców (pełnoletniego ucznia) lub wyrażenie zgody na udział w spotkaniu zespołu (tworzonego przez nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, także wychowawców grup wychowawczych prowadzących zajęcia z wychowankiem w ośrodkach) lekarza, psychologa, pedagoga, logopedy lub innego specjalisty.
5. Wyrażenie zgody przez rodziców (pełnoletniego ucznia) na udział innych podmiotów (poza poradnię psychologiczno-pedagogiczną) w dokonywaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania.
6. Uczestnictwo rodziców (pełnoletniego ucznia) w spotkaniach zespołu oraz w opracowaniu i modyfikacji programu oraz dokonywaniu ww. wielospecjalistycznych ocen.
7. Otrzymywanie przez rodziców (pełnoletniego ucznia) pisemnych zawiadomień, w sposób przyjęty w danym przedszkolu, szkole lub ośrodku, o terminie każdego spotkania zespołu i możliwości uczestniczenia w tym spotkaniu.
8. Otrzymywanie przez rodziców (pełnoletniego ucznia) kopii wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dziecka oraz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

Powyższy katalog praw i uprawnień dziecka/ucznia/wychowanka oraz jego rodziców określają przepisy rozporządzeń:

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578);*
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. z 2017 r., poz. 1652).*

Prawa dotyczące dziecka/ucznia/wychowanka oraz rodziców w związku z koniecznością zorganizowania indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży

Do tej grupy praw należą:

1. Dostosowanie do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka/ucznia realizowanych programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania.
2. Wyrażenie opinii przez rodziców (pełnoletniego ucznia) w sprawie możliwości zezwolenia przez dyrektora na odstąpienie od realizacji niektórych treści wynikających z podstawy programowej wychowania przedszkolnego, niektórych treści nauczania objętych obowiązkowymi zajęciami edukacyjnymi, stosownie do możliwości psychofizycznych ucznia oraz warunków w miejscu, w którym są organizowane zajęcia (na wniosek nauczyciela prowadzącego zajęcia indywidualnego nauczania).
Wniosek, składa się w postaci papierowej lub elektronicznej. Wniosek zawiera uzasadnienie.
3. Realizacja wszystkich obowiązkowych zajęć edukacyjnych wynikających z ramowego planu nauczania danego typu i rodzaju szkoły, dostosowanych do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.
4. Możliwość uczestnictwa dziecka lub ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym, a zwłaszcza udziału w zajęciach rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, uroczystościach i imprezach przedszkolnych lub szkolnych oraz wybranych zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych.
Dotyczy to tylko dzieci i uczniów objętych indywidualnym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem, których stan zdrowia **znacznie utrudnia** uczęszczanie do przedszkola lub szkoły.
5. Udział dzieci/uczników w różnych formach pomocy psychologiczno-pedagogicznej poza tygodniowym wymiarem godzin indywidualnych zajęć wskazanych w rozporządzeniu.
6. Zawieszenie na wniosek rodziców dziecka lub ucznia albo pełnoletniego ucznia organizowania odpowiednio indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania na okres wskazany w zaświadczeniu lekarskim.
Dotyczy to tylko dzieci i uczniów objętych indywidualnym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem, których stan zdrowia **znacznie utrudnia** uczęszczanie do przedszkola lub szkoły.
7. Zaprzestanie na wniosek rodziców dziecka lub ucznia albo pełnoletniego ucznia organizowania odpowiednio indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania na podstawie zaświadczenia lekarskiego, z którego wynika, że stan zdrowia dziecka lub ucznia umożliwia uczęszczanie odpowiednio do przedszkola lub szkoły.

Podstawę prawną powyższych rozwiązań stanowią rozporządzenia:

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616);
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2014 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2014 r., poz. 1157);
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616).

Normy wynikające z procesu oceniania, klasyfikowania i promowania w szkołach, stanowiące uzupełnienie katalogu praw i uprawnień ucznia oraz jego rodziców

Należą do nich:

1. Dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.
2. Indywidualizacja procesu oceniania, klasyfikowania i promowania.
3. Wydanie opinii psychologiczno-pedagogicznej uczniowi szkoły ponadpodstawowej na wniosek nauczyciela lub specjalisty wykonującego w szkole zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, prowadzących zajęcia z uczniem w szkole i po uzyskaniu zgody rodziców albo pełnoletniego ucznia lub na wniosek rodziców albo pełnoletniego ucznia.
4. Otrzymanie informacji przez rodzica (pełnoletniego ucznia) o przekazaniu wniosku do poradni psychologiczno-pedagogicznej o wydanie ww. opinii uczniowi szkoły ponadpodstawowej wraz z uzasadnieniem oraz opinią rady pedagogicznej.
5. Uwzględnianie wpływu zaburzeń i dysfunkcji rozwojowych ucznia na jego zachowanie przy ustalaniu oceny klasyfikacyjnej zachowania (na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego lub orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania lub opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej).

Podstawę prawną powyższych praw i uprawnień stanowią *Ustawa o systemie oświaty* oraz rozporządzenia wykonawcze do niej:

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534);
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2015 r., poz. 843, z późn. zm.);
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1651).

Dodatkowe uprawnienia dziecka/ucznia oraz jego rodziców, związane z realizacją w przedszkolach/szkolach podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego

Zalicza się do nich:

1. Systematyczne otrzymywanie przez rodziców informacji od nauczycieli o postępach w rozwoju dziecka w wychowaniu przedszkolnym.
2. Diagnozę dojrzałości szkolnej dla tych dzieci, które w danym roku mają rozpocząć naukę w szkole.
3. Odpowiednio wyposażone miejsca w przedszkolu przeznaczone na odpoczynek dzieci (leżak, materac, mata, poduszka), jak również elementy wyposażenia odpowiednie dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.
4. Zapewnienie prawidłowej organizacji zabawy, nauki i odpoczynku dla uzyskania ciągłości procesów adaptacyjnych w odniesieniu do wszystkich dzieci, w tym rozwijających się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony.
5. Realizację programu nauczania opartego na treściach adekwatnych do poziomu rozwoju dzieci, ich możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania oraz uwzględniającego potrzeby i możliwości uczniów rozwijających się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony.
6. Planową realizację programu nauczania, szanującą godność uczniów, ich naturalne indywidualne tempo rozwoju, wspierającą indywidualność, oryginalność, wzmacniającą poczucie wartości, zaspokajającą potrzebę poczucia sensu aktywności własnej i współdziałania w grupie.
7. Organizację zajęć:
 - dostosowanie zajęć do intelektualnych potrzeb i oczekiwań rozwojowych dzieci;
 - systematyczne uzupełnianie, za zgodą rodziców, realizowanych treści wychowawczych o nowe zagadnienia, wynikające z pojawienia się w otoczeniu dziecka zmian i zjawisk istotnych dla jego bezpieczeństwa i harmonijnego rozwoju;
 - systematyczne wspieranie rozwoju mechanizmów uczenia się dziecka, prowadzące do osiągnięcia przez nie umiejętności samodzielnego uczenia się.

Pierwszym etapem kształcenia w systemie szkolnym jest edukacja wczesnoszkolna, która obejmuje trzy lata nauki w klasach I–III.

Edukację wczesnoszkolną charakteryzują:

- spokój i systematyczność procesu nauki;
- wielokierunkowość;
- dostosowanie tempa pracy do możliwości psychoruchowych każdego ucznia;
- dostosowanie poznawanych zagadnień do możliwości percepcyjnych ucznia.

Narzędziem dostosowującym sposoby osiągania celów do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów jest interpretacja programu nauczania.

Nauczyciel, diagnozując umiejętności uczniów, ich możliwości i potrzeby, może tak organizować ich pracę, aby uczniowie osiągnęli cele wykraczające poza treści określone w podstawie programowej.

Powyższe uprawnienia wynikają z treści rozporządzeń:

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 r., poz. 356);*
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r., poz. 977, ze zm.).*

Prawa dzieci wymagających wczesnego wspomaganie rozwoju (do czasu rozpoczęcia nauki w szkole) oraz ich rodziców

Należą do nich:

1. Organizacja wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka w celu pobudzania psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole.
2. Opracowanie i realizowanie z dzieckiem i jego rodziną indywidualnego programu wczesnego wspomaganie, z uwzględnieniem działań wspomagających rodzinę dziecka w zakresie realizacji programu.
3. Możliwość prowadzenia zajęć w ramach wczesnego wspomaganie, w szczególności z dziećmi, które nie ukończyły 3. roku życia, także w domu rodzinnym.
4. Uzgodnienie z rodzicami miejsca prowadzenia zajęć z dzieckiem.
5. Udzielanie pomocy rodzicom w zakresie kształtowania postaw i zachowań pożądanых w kontaktach z dzieckiem:
 - wzmacnianie więzi emocjonalnej pomiędzy rodzicami i dzieckiem, rozpoznawanie zachowań dziecka i utrwalanie właściwych reakcji na te zachowania;
 - udzielanie instruktażu i porad oraz prowadzenie konsultacji w zakresie pracy z dzieckiem;
 - identyfikowanie i eliminowanie barier i ograniczeń w środowisku, utrudniających funkcjonowanie dziecka, w tym jego aktywność i uczestnictwo w życiu społecznym;
 - udzielanie pomocy w dostosowaniu warunków środowiska domowego do potrzeb dziecka oraz w pozyskaniu i wykorzystaniu w pracy z dzieckiem odpowiednich środków dydaktycznych i niezbędnego sprzętu.

Podstawę prawną powyższych rozwiązań stanowi:

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci (Dz.U. z 2017 r., poz. 1635).*

Prawa dzieci/uczniów/wychowanków oraz ich rodziców związane z realizacją zadań przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne

Zostały przyjęte następujące rozwiązania:

1. Udzielanie dzieciom, od momentu urodzenia, i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu.

2. Udzielanie rodzicom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży.
3. Diagnozowanie dzieci i młodzieży.
4. Udzielanie dzieciom i młodzieży oraz rodzicom bezpośredniej pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
5. Wydanie opinii przez poradnię (na pisemny wniosek rodzica dziecka albo pełnoletniego ucznia, którego dotyczy opinia) w terminie nie dłuższym niż 30 dni, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach w terminie nie dłuższym niż 60 dni, od dnia złożenia wniosku wraz z uzasadnieniem.
6. Otrzymywanie przez wnioskodawcę (rodziców lub pełnoletniego ucznia) informacji o potrzebie zwrócenia się do dyrektora odpowiednio przedszkola, szkoły lub placówki, do której dziecko albo pełnoletni uczeń uczęszcza, o wydanie opinii przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych lub specjalistów na temat problemów dydaktycznych i wychowawczych dziecka albo pełnoletniego ucznia.
7. Otrzymanie wskazania dotyczącego pracy z dzieckiem albo wskazania dla pełnoletniego ucznia, które powinien stosować w celu rozwiązania zgłaszanego problemu.
8. Wnioskowanie (w formie pisemnej) do poradni o przekazanie kopii opinii do przedszkola, szkoły lub placówki, do której dziecko albo pełnoletni uczeń uczęszcza.
9. Wnioskowanie (w formie pisemnej) do poradni o wydanie informacji o wynikach diagnozy przeprowadzonej w poradni.
10. Korzystanie w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, udzielanej bezpośrednio dzieciom i młodzieży oraz rodzicom, z form wsparcia takich jak:
 - terapia dzieci i młodzieży oraz ich rodzin;
 - wsparcie dzieci i młodzieży wymagających pomocy psychologiczno-pedagogicznej lub pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniu kształcenia i kariery zawodowej;
 - pomoc rodzicom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży oraz w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych i wychowawczych.
11. Korzystanie przez dzieci/uczniów oraz rodziców z pomocy, w szczególności w formie:
 - indywidualnych lub grupowych zajęć terapeutycznych dla dzieci i młodzieży,
 - terapii rodziny,
 - grup wsparcia,
 - prowadzenia mediacji,
 - interwencji kryzysowej,
 - warsztatów,
 - porad i konsultacji,
 - wykładów i prelekcji,
 - działalności informacyjno-szkoleniowej.
12. Dobrowolne i nieodpłatne korzystanie przez dzieci/uczniów oraz ich rodziców z pomocy poradni.

Podstawę prawną powyższych rozwiązań stanowi:

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r., poz. 199 oraz z 2017 r., poz. 1647).*

Podstawowe prawa dotyczące wychowanków publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania

Prawa te wynikają z zasad ogólnych i obligują do:

- poszanowania godności wychowanka,
- poszanowania prywatności wychowanka,
- przyjaznej komunikacji z wychowankiem,
- wspierania kreatywnej aktywności wychowanka,
- rozwijania możliwości psychofizycznych wychowanka.

Placówki wychowania pozaszkolnego są zobowiązane do rozwijania zainteresowań, szczególnych uzdolnień, doskonalenia umiejętności oraz pogłębiania wiedzy wychowanków.

Młodzieżowe ośrodki wychowawcze i młodzieżowe ośrodki socjoterapii realizują prawa wychowanków, takie jak:

- zapewnienie opieki i pomocy psychologicznej, w szczególności w zakresie budowania więzi i nawiązywania kontaktów z dzieckiem oraz zaspokajania jego potrzeb, nieletniej wychowance w ciąży oraz po urodzeniu dziecka (w młodzieżowym ośrodku wychowawczym);
- otrzymanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- otrzymanie wsparcia pedagoga, psychologa, w zależności od potrzeb – innych specjalistów;
- zapewnienie doradztwa edukacyjno-zawodowego, odpowiednio do indywidualnych potrzeb;
- zapewnienie wsparcia w okresie poprzedzającym opuszczenie ośrodka.

Specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze zapewniają wychowankom:

- otrzymanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- otrzymanie wsparcia pedagoga, psychologa, w zależności od potrzeb – innych specjalistów.

Źródłem wymienionych uprawnień wychowanków są rozporządzenia:

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania (Dz.U. z 2017 r., poz. 1606);*
- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci*

i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz.U. z 2015 r., poz. 1872, z późn. zm.);

- *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz.U. z 2017 r., poz. 1628).*

Powyższy przegląd praw i uprawnień dzieci, uczniów i wychowanków oraz ich rodziców dotyczy szeroko pojmowanego kontekstu ich wspierania, w tym pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Ich źródłem są przepisy wybranych aktów wykonawczych do dwóch podstawowych ustaw opisujących system oświaty w Polsce. Przepisy te nie obejmują pełnego katalogu rozporządzeń, jednak stanowią podstawę działań szkół, przedszkoli i placówek w obszarze poszanowania praw.

✓ **Warto pamiętać!**

- Ważną zasadą postępowania w procesie planowania, organizacji i prowadzenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej na terenie przedszkola, szkoły i placówki jest ścisła współpraca z rodzicami dziecka (lub z pełnoletnim uczniem) na każdym etapie postępowania.
- Kluczowym elementem współpracy jest bieżące informowanie rodziców o planowanych i podejmowanych działaniach wobec dziecka.
- Uczeń pełnoletni ma prawo, podobnie jak rodzice małoletniego dziecka, do otrzymywania wszelkich informacji z zakresu udzielanej mu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
- Należy informować rodziców, dzieci i pełnoletnich uczniów o przysługujących im prawach, wynikających z katalogu praw człowieka, oraz uprawnień, których źródłem jest prawo oświatowe.
- Z przysługujących dzieciom, uczniom, wychowankom i rodzicom uprawnień w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej wynikają konkretne roszczenia, zatem odmowa udzielenia wsparcia musi mieć prawne uzasadnienie.

2. Współdziałanie rodziców z instytucjami oświatowymi

Zakres decydowania rodziców o pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej dzieciom

Praktyka wskazuje, jak bardzo różne są doświadczenia instytucji oświatowych współpracujących z rodzicami w zakresie wsparcia udzielanego dzieciom.

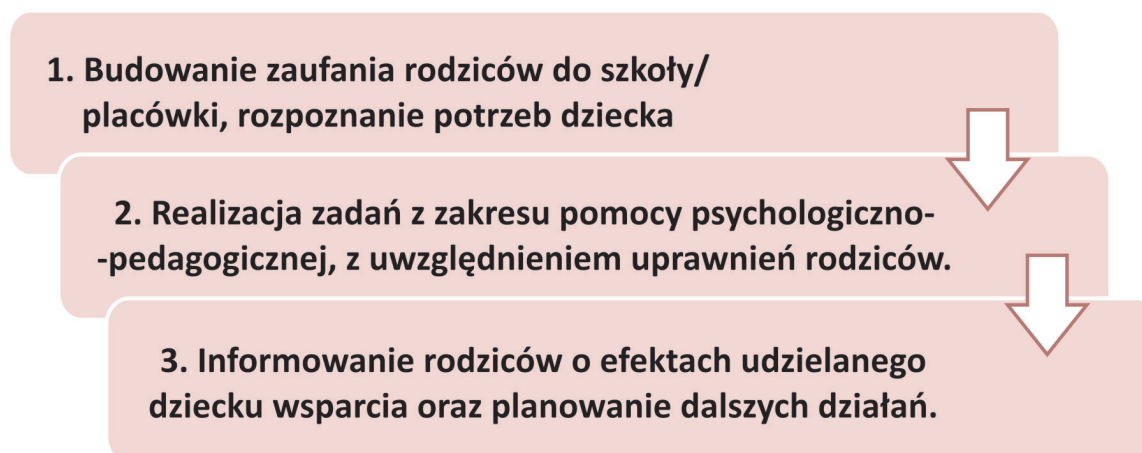
Przytoczone wyżej przepisy prawa mówią o obowiązku bieżącego przekazywania rodzicom informacji na temat potrzeb dziecka oraz sposobów ich zaspokajania. Dlatego podstawą wszelkich działań jednostek oświatowych jest rozpoznanie tych potrzeb, czyli diagnoza szkolna, i pomysł na zaspokojenie rozpoznanych trudności czy predyspozycji oraz rozwijanie potencjału dziecka.

Konieczne jest uzgodnienie przez szkołę i rodziców zasad wzajemnej współpracy, informowanie o prawie do inicjowania pomocy oraz omówienie oferowanych form pomocy psycholo-

giczno-pedagogicznej. Ponieważ zadaniem szkoły jest wspomaganie wychowawczej funkcji rodziny¹⁷, zatem to szkoła jako pierwsza rozpoczyna proces współdziałania z rodzicami na rzecz wsparcia dziecka.

Kolejność działań w ramach współpracy szkoły i rodziców w obszarze pomocy psychologiczno-pedagogicznej przedstawia poniższy schemat.

Schemat 1. Sekwencja działań realizowanych we współpracy szkoły i rodziców w obszarze pomocy psychologiczno-pedagogicznej (opracowanie własne)

Przedstawiona sekwencja działań szkoły, polegająca na zbudowaniu w pierwszej kolejności zaufania rodziców do szkoły, jest pomocna w razie obaw rodziców o celowość i skuteczność zaangażowania ich dzieci w dodatkowe aktywności.

Jeśli mimo wyników rozpoznania rodzice nie wyrażają zgody na zaspokojenie potrzeb dziecka i udzielenie mu wsparcia – a stanowi to barierę w jego rozwoju – szkoła, nie mając prawa, by zmusić rodziców do korzystania z pomocy, może zdecydować o zwróceniu się do sądu rodzinnego i opiekuńczego, gdyż „władza rodzicielska powinna być wykonywana tak, jak tego wymaga dobro dziecka i interes społeczny”, o czym stanowią przepisy *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*¹⁸:

„Art. 109. § 1. Jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia.

§ 2. Sąd opiekuńczy może w szczególności: 1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania (...)”¹⁹.

W razie braku zgody rodziców na korzystanie przez dziecko z określonych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej i jeśli dobro dziecka jest zagrożone, sąd podejmuje stosowne kroki.

Podstawę działań szkoły w aspekcie pomocy psychologiczno-pedagogicznej stanowią przepisy rozporządzenia w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, które określają, iż w przedszkolu, szkole i placówce **pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana w trakcie bieżącej pracy z uczniem oraz przez zintegrowane działania**, odpowiednio

¹⁷ Art. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59, z późn. zm.).

¹⁸ Art. 95 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 682).

¹⁹ Tamże, art. 109 § 2.

przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów²⁰. Tak udzielane wsparcie nie wymaga zgody rodziców, należy jednak pamiętać o informowaniu ich o podejmowanych działaniach.

Pomoc udzielana uczniowi w innych formach, takich jak np. klasy terapeutyczne, zajęcia rozwijające uzdolnienia, zajęcia rozwijające umiejętność uczenia się, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze, zindywidualizowana ścieżka kształcenia, może być udzielona **po uzyskaniu zgody rodziców**.

Należy podkreślić, że **rodzice mogą samodzielnie zadecydować** o podmiotach, które wspierają dziecko, bowiem „Władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka (...)”²¹.

Indywidualną pomoc psychologiczno-pedagogiczną na rzecz dziecka i rodziców świadczą także publiczne i niepubliczne poradnie. To rodzice dokonują wyboru instytucji pomocowej i **mogą nie wyrazić zgody** na udział dziecka w proponowanej formie pomocy na terenie przedszkola, szkoły czy placówki.

✓ Warto pamiętać!

- Rodzice mają prawo decydowania o wyborze podmiotów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej dziecku, a zadaniem szkoły jest bieżące informowanie ich o postępach i trudnościach dziecka w funkcjonowaniu na terenie przedszkola czy szkoły w celu zapewnienia efektywności działań na rzecz dziecka.
- W przypadku zagrożenia dobra dziecka z powodu braku odpowiedniego wsparcia dziecka w rodzinie właściwym do podjęcia działań jest sąd rodzinny i opiekuńczy.
- „Granicą prawną interwencji w rodzinie na rzecz dziecka jest przekonanie, że zostało naruszone dobro dziecka lub przepisy rangi ustawy”²².

3. Ochrona prawna dziecka i rodziny

Ochrona prawna dziecka i rodziny w Polsce wynika z przyjętych przez prawodawcę rozwiązań ustawowych.

Zgodnie z treścią *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* „Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych”²³, a „dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych”²⁴.

²⁰ § 6 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).

²¹ Art. 95 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 682).

²² Kaczmarek M., (2011), *Pomoc i interwencja w rodzinie, czyli co każdy pracujący z dzieckiem i rodziną wiedzieć powinien*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji Państwowego Instytutu Badawczego, s. 25.

²³ Art. 71 ust. 1 *Konstytucji RP*.

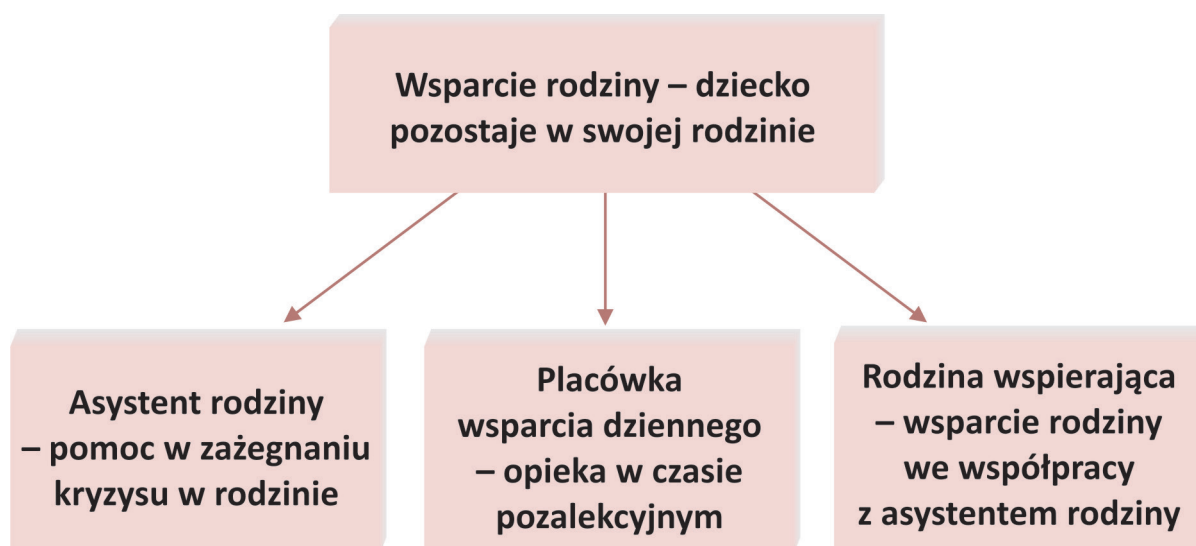
²⁴ Art. 72 ust. 2 *Konstytucji RP*.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy stanowi, iż „Sąd opiekuńczy i inne organy władzy publicznej są obowiązane udzielać pomocy rodzicom, jeżeli jest ona potrzebna do należytego wykonywania władzy rodzicielskiej. W szczególności każde z rodziców może zwrócić się do sądu opiekuńczego o odebranie dziecka od osoby nieuprawnionej, a także wystąpić do sądu opiekuńczego lub innego właściwego organu władzy publicznej o zapewnienie dziecku pieczy zastępczej”²⁵.

U podstaw przyjęcia *Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*²⁶ leżało przekonanie, iż „skuteczna pomoc dla rodziny przeżywającej trudności w opiekowaniu się i wychowywaniu dzieci oraz skuteczna ochrona dzieci i pomoc dla nich może być osiągnięta przez współpracę wszystkich osób, instytucji i organizacji pracujących z dziećmi i rodzicami”²⁷.

Poniższy schemat ilustruje sposoby wspierania rodziny w razie wystąpienia sytuacji kryzysowej, mające na celu pozostawienie w niej dziecka.

Schemat 2. Sposoby wspierania rodziny w celu pozostawienia w niej dziecka (opracowanie własne)

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej określa trzy sposoby wspierania rodziny, które umożliwiają pozostanie dziecka w rodzinie.

Pomoc asystenta rodziny, którego głównym zadaniem jest udzielanie pomocy w zażegnaniu kryzysu w rodzinie.

Pomoc placówki wsparcia dziennego, której działanie polega na zapewnieniu dzieciom opieki w czasie pozalekcyjnym, w formach:

- **opiekuńczej**, kiedy placówka zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizowanie czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- **specjalistycznej**, kiedy placówka organizuje zajęcia korekcyjne, kompensacyjne, socjoterapeutyczne, terapeutyczne, logopedyczne oraz realizuje indywidualny program korekcyjny, psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię;

²⁵ Art. 100 §1 *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 682).

²⁶ *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 697).

²⁷ Tamże, preambuła.

- **pracy podwórkowej**, która jest realizowana przez wychowawcę prowadzącego działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

Pomoc rodziny wspierającej, która we współpracy z asystentem rodziny pomaga rodzinie w spełnianiu jej roli.

Zadania instytucji oświatowej wspierającej rodzinę z trudnościami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych

Zgodnie z przepisami *Ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* na jednostkach samorządu terytorialnego oraz organach administracji rządowej spoczywa obowiązek wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, a także obowiązek organizowania pieczy zastępczej w zakresie ustalonym ustawą²⁸.

W szczególności **instytucje oświatowe** zostały wskazane przez prawodawcę w katalogu podmiotów, z którymi współpracują jednostki samorządu terytorialnego oraz organy administracji rządowej. Oprócz placówek oświatowych przepisy ustawy wymieniają sądy i ich organy pomocnicze, policję, podmioty lecznicze, a także kościoły i związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne²⁹.

Przepisy zobowiązują podmioty wykonujące zadania na rzecz wspierania rodziny i pieczy zastępczej do przestrzegania **podmiotowości dziecka i rodziny** oraz **praw dziecka**, m.in. do:

- zapewnienia stabilnego środowiska wychowawczego;
- kształcenia, rozwoju uzdolnień, zainteresowań i przekonań oraz zabawy i wypoczynku;
- pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia;
- ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie dziecka;
- informowania i wyrażania opinii w sprawach, które go dotyczą, odpowiednio do jego wieku i stopnia dojrzałości;
- ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem;
- poszanowania tożsamości religijnej i kulturowej;
- zapewnienia dostępu do informacji dotyczących jego pochodzenia³⁰.

Instytucje systemu oświaty podczas realizacji funkcji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej współpracują i udzielają pomocy **asystentowi rodziny**, który ma prawo do:

- wglądu do dokumentów zawierających dane osobowe członków rodziny, niezbędne do prowadzenia pracy z rodziną, w tym dane o rozwoju psychofizycznym dziecka;
- występowania do właściwych organów władzy publicznej, organizacji oraz instytucji o udzielenie informacji, w tym zawierających dane osobowe, niezbędne do udzielenia pomocy rodzinie;
- przedstawiania właściwym organom władzy publicznej, organizacjom oraz instytucjom ocen i wniosków zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony praw rodzin³¹;
- inicjowania udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej dziecku w przedszkolu, szkole.

²⁸ Art. 3 ust. 1 *Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 697).

²⁹ Tamże, art. 3 ust. 2.

³⁰ Tamże, art. 4.

³¹ Tamże, art. 16.

W obszarze pomocy psychologiczno-pedagogicznej zadaniem asystenta rodziny jest „udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi, motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców w celu kształtowania prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych, podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin”³².

✓ Warto pamiętać!

- Włączając się we wspieranie rodziny dziecka, chronimy jego dobro.
- W ramach posiadanych kompetencji mamy obowiązek współpracy z podmiotami wspierającymi rodzinę: samorządem terytorialnym, asystentem rodziny, placówką wsparcia dziennego, rodziną wspierającą.

W razie nieskuteczności wsparcia udzielonego rodzinie, na wypadek gdy rodzice nie mogą zapewnić dziecku opieki i wychowania, powiat organizuje pieczę zastępczą³³.

4. Piecza zastępcza

Instytucja pieczy zastępczej zapewnia dzieciom zaspokojenie ich potrzeb emocjonalnych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych³⁴.

Dzieci i młodzież pozostające w pieczy zastępczej mają, podobnie jak inne dzieci, prawo do pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Warto przy tym podkreślić, że nauka w szkole lub u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego daje osobie, która ukończyła 18 lat, możliwość pozostania do 25 roku życia w pieczy zastępczej. Także osoba, która uczy się i legitymuje orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, ma takie prawo.

Poniższa tabela ilustruje strukturę pieczy zastępczej w oparciu o *Ustawę o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*.

Schemat 3. Piecza zastępcza w Polsce (opracowanie własne)

Piecza zastępcza		
Zastępcza piecza rodzinna		Zastępcza piecza instytucjonalna
Rodzina zastępcza:	Rodzinny dom dziecka	• Placówki opiekuńczo-wychowawcze • Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne • Interwencyjne ośrodki preadopcyjne
• spokrewniona • niezawodowa • zawodowa		

³² Por. art. 15 ust. 1 pkt 10, 11, 12 *Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 697).

³³ Tamże, art. 32 ust. 1.

³⁴ Tamże, art. 33 pkt 3.

Zgodnie z przyjętymi rozwiązaniami istnieją dwa rodzaje pieczy zastępczej: zastępcza piecza rodzinna i zastępcza piecza instytucjonalna³⁵.

Zastępcza piecza rodzinna jest realizowana poprzez sprawowanie opieki nad dzieckiem w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka. *Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* wskazuje trzy rodzaje rodzin zastępczych: spokrewnioną, niezawodową, zawodową.

Zastępcza piecza instytucjonalna jest organizowana w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych oraz interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych.

Przedstawiciele instytucji systemu oświaty, którzy wykonują zadania na rzecz kształcenia, wychowania i opieki nad dziećmi i młodzieżą, powinni przyjąć, iż dziecko, będąc w rodzinnej pieczy zastępczej, ma prawo do traktowania w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości osobowej; kształcenia, wyrównywania braków rozwojowych i szkolnych; rozwoju uzdolnień i zainteresowań; zaspokajania potrzeb emocjonalnych, bytowych, rozwojowych, społecznych oraz religijnych; ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie prywatne; kontaktu z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej³⁶.

Zatem dyrektorzy przedszkoli, szkół, placówek, nauczyciele, specjaliści i inne osoby pracujące z dzieckiem pozostającym w pieczy zastępczej muszą w szczególny sposób dbać o respektowanie praw należnych dziecku.

Na uwagę zasługuje zaakcentowanie przez ustawodawcę sprzyjania poczuciu wartości osobowej dziecka, które znajduje się w wyjątkowej sytuacji życiowej, odmiennej niż inni uczniowie, oraz prawa dziecka do ochrony przed ingerencją w życie prywatne w warunkach funkcjonowania w społeczności szkolnej.

Z uwagi na to, iż piecza zastępcza polega m.in. na pracy z rodziną zastępczą, która ma umożliwić dziecku powrót do jego rodziny, dziecko ma prawo do kontaktu z rodzicami i innymi bliskimi (rodzeństwem, dziadkami), jeśli nie istnieją przeciwwskazania orzeczone przez sąd. Niedopuszczalne jest naruszanie wymienionych praw przez władze szkolne oraz inne osoby pracujące z dzieckiem.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza, będąca w strukturze instytucjonalnej pieczy zastępczej:

- realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;
- umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi³⁷.

Młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze oraz specjalne ośrodki wychowawcze dla dzieci i młodzieży, które wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, znajdują się w strukturze placówek opiekuńczo-wychowawczych instytucjonalnej pieczy zastępczej.

³⁵ Tamże, art. 34.

³⁶ Tamże, art. 40 ust. 1.

³⁷ Tamże, art. 93 ust. 4.

Zgodnie z § 1 *Rozporządzenia w sprawie organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej* wymienione placówki świadczą uczniom uczęszczającym do tych placówek, ich rodzicom oraz nauczycielom pomoc psychologiczno-pedagogiczną i organizują tę pomoc na zasadach określonych w rozporządzeniu.

Przy kierowaniu dziecka do placówki opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej albo interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego przekazuje się dostępną dokumentację dotyczącą dziecka, w tym także dokumenty szkolne, w szczególności świadectwa szkolne³⁸.

Szkoły powinny uwzględniać, iż plan pomocy dziecku pozostającemu w instytucjonalnej pieczy zastępczej opracowuje się m.in. na podstawie analizy „potrzeb dziecka w sferze opiekuńczej, rozwojowej, emocjonalnej, więzi z rodziną, relacji społecznych i funkcjonowania w grupie i środowisku rówieśniczym i szkolnym, (...) rozwoju edukacyjnego dziecka (...)”³⁹.

Zadania realizowane wobec dzieci i młodzieży w instytucjonalnej pieczy zastępczej, w tym w placówkach oświatowo-wychowawczych, implikują ważne zadania dla szkoły, polegające na gromadzeniu informacji kluczowych dla rozwoju dziecka oraz dokonywaniu i dokumentowaniu ocen efektywności działań podejmowanych wobec dziecka.

✓ **Warto pamiętać!**

- Celem pieczy zastępczej jest zapewnienie dziecku opieki i wychowania w sytuacji, gdy nie jest możliwe, aby rodzina dziecka wykonała te zobowiązania.
- Przedszkola i szkoły, w ramach swoich kompetencji, przekazują informacje o przebiegu i efektach procesu kształcenia i wychowania dziecka instytucjom pieczy zastępczej, służące planowaniu pracy z dzieckiem.
- Osoby zatrudnione w przedszkolach, szkołach i placówkach są zobowiązane do przestrzegania, zwłaszcza prawa dziecka pozostającego w pieczy zastępczej, do godnego i równego traktowania oraz prywatności.
- Tylko sąd może postanowić o ograniczeniu lub zakazie kontaktu dziecka pozostającego w pieczy zastępczej z rodzicami i innymi bliskimi osobami.
- Najlepszym środowiskiem rozwoju dziecka jest rodzina, zatem wszelkie działania należy ukierunkować na możliwość powrotu dziecka do rodziców. W wyjątkowych sytuacjach o zasadach opieki nad dzieckiem, ewentualnej konieczności przysposobienia dziecka postanawia sąd rodzinny i opiekuńczy.

Inne instytucje wspierające dziecko i rodzinę są wskazane w *Ustawie o pomocy społecznej*⁴⁰ oraz *Ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie*⁴¹, których przepisy określają zakres uprawnień i świadczeń oraz zasady udzielania wsparcia. Główne zadania w zakresie wspierania dziecka i rodziny są realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego oraz wojewodów.

³⁸ § 8. 1. *Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej* (Dz.U. z 2011 r. Nr 292, poz. 1720).

³⁹ Tamże, § 15 ust. 4 pkt b i d.

⁴⁰ *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 930, z późn. zm.).

⁴¹ *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 1390).

5. Diagnoza psychologiczno-pedagogiczna

Rozpoznanie w szkole

Diagnoza psychologiczno-pedagogiczna na stałe wpisała się w proces edukacji dzieci i młodzieży – dlatego w praktyce adresowana jest do wszystkich dzieci, również ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym także zdolnych. Najczęściej jednak wynik diagnozy stanowi odpowiedź na pojawiający się problem w funkcjonowaniu dziecka jako ucznia, określając zarazem kierunki działań podejmowanych przez szkołę.

Diagnoza psychologiczno-pedagogiczna ujmowana jest w dwojaki sposób – jako proces diagnozowania lub jego efekt.

Diagnoza definiowana jako proces obejmuje złożone czynności diagnozowania, w skład których wchodzi „formułowanie pytań diagnostycznych, wybór odpowiednich narzędzi, zbieranie danych, ich ocena i integracja. Stanowi zatem proces podejmowania decyzji, rozwiązywania problemów i testowania hipotez diagnostycznych, a jej efektem jest sformułowanie odpowiedzi na pytanie diagnostyczne i wyznaczenie dalszych kierunków postępowania”⁴².

Diagnoza określana jako efekt procesu diagnozowania zakłada „rozpoznanie, zrozumienie problemu osoby badanej, najczęściej zwieńczone sformułowaniem opinii psychologicznej bądź orzeczenia”⁴³.

W myśl przepisów *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej do zadań nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów w przedszkolu, szkole i placówce należy w szczególności:*

- „1) rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych uczniów;
- 2) określanie mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień uczniów;
- 3) rozpoznawanie przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie uczniów i ich uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki;
- 4) podejmowanie działań sprzyjających rozwojowi kompetencji oraz potencjału uczniów w celu podnoszenia efektywności uczenia się i poprawy ich funkcjonowania;
- (...)”⁴⁴.

⁴² Por. Krasowicz-Kupis G., Wiejak K., Gruszczyńska K., (2015), *Katalog metod diagnozy rozwoju poznawczego dziecka na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Narzędzia dostępne w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, t. 1, s. 7.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ § 20 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).

Diagnoza, czyli rozpoznanie prowadzone przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów w przedszkolu, szkole i placówce, polega przede wszystkim na:

„1) w przedszkolu – obserwacji pedagogicznej mającej na celu wczesne rozpoznanie u dziecka dysharmonii rozwojowych i podjęcie wczesnej interwencji, a w przypadku dzieci realizujących obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne – obserwacji pedagogicznej zakończonej analizą i oceną gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna);

2) w szkole:

a) obserwacji pedagogicznej w trakcie bieżącej pracy z uczniami, mającej na celu rozpoznanie u uczniów:

- trudności w uczeniu się, w tym w przypadku uczniów klas I–III szkoły podstawowej deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych oraz ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się, a także potencjału ucznia i jego zainteresowań;
- szczególnych uzdolnień⁴⁵.

Diagnoza zdefiniowana w przepisach rozporządzenia ma charakter **diagnozy funkcjonalnej**. Jej celem jest zbadanie poziomu funkcjonowania dziecka w poszczególnych sferach rozwojowych. Ten typ diagnozy określa mocne i słabe strony dziecka, wskazuje deficyty, ale przede wszystkim informuje o potencjale dziecka w takich sferach, jak np. funkcjonowanie społeczno-emocjonalne, rozwój poznawczy, motoryka i koordynacja wzrokowo-ruchowa, kompetencje komunikacyjne, samodzielność.

Diagnoza dokonywana jest w ujęciu holistycznym, dzięki informacjom uzyskanym z opisu funkcjonowania dziecka czy ucznia – odpowiednio w przedszkolu, szkole czy placówce – i jest prowadzona przez nauczycieli, wychowawców, pedagogów zatrudnionych w szkole lub przez inne osoby pracujące z dzieckiem.

Preferowany model pomocy psychologiczno-pedagogicznej zakłada koncepcję **diagnozy pozytywnej**, polegającej na rozpoznaniu mocnych stron dziecka i jego zasobów, po czym wykorzystaniu ich w procesie wspierania rozwoju.

W trakcie postępowania diagnostycznego należy przestrzegać zasad etyki, odnosząc je do wszystkich etapów badania: planowania działań, prowadzenia czynności diagnostycznych, komunikowania efektów oraz ich wykorzystania.

✓ **Warto pamiętać!**

- Diagnoza potrzeb i możliwości dziecka/ucznia, określenie jego mocnych stron oraz rozpoznanie przyczyn jego trudności w funkcjonowaniu należy do obowiązkowych zadań nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów.
- Osoby prowadzące diagnozę ponoszą odpowiedzialność za jej rzetelność – rezultaty diagnozy służą bowiem planowaniu dalszych działań edukacyjnych i wspierających ucznia.

⁴⁵ Tamże, § 20 ust. 2.

Diagnoza w poradni

Diagnozowanie dzieci i młodzieży jest jednym z głównych zadań poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Zgodnie z treścią § 3. 1. rozporządzenia w sprawie zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych „Diagnozowanie dzieci i młodzieży jest prowadzone w szczególności w celu określenia indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, wyjaśnienia mechanizmów ich funkcjonowania w odniesieniu do zgłaszanego problemu oraz wskazania sposobu rozwiązania tego problemu”⁴⁶.

Dzieci i uczniowie objęci są pomocą psychologiczno-pedagogiczną w pierwszej kolejności na terenie przedszkola, szkoły czy placówki. Pomoc ta świadczona jest w ramach bieżącej pracy jednostki oświatowej, a także – jeśli zachodzi taka potrzeba – w formie dodatkowej pomocy na różnego typu zajęciach.

Jeżeli przedszkole, szkoła czy placówka wyczerpie możliwe formy wsparcia, może zwrócić się do poradni psychologiczno-pedagogicznej z prośbą o pomoc, realizowaną przez poradnię na terenie jednostki oświatowej. Jeżeli zaś kolejno zastosowane formy pomocy nie przyniosą efektu, dziecko lub uczeń powinien być skierowany na diagnozę specjalistyczną do poradni psychologiczno-pedagogicznej. Wniosek o przeprowadzenie takiej diagnozy składają w poradni rodzice dziecka.

✓ Warto pamiętać!

- Psycholodzy kierują się zasadami etyki zawodowej zawartymi w *Kodeksie etyczno-zawodowym psychologa*.
- Psycholog przestrzega zasady dobrowolności uczestniczenia w badaniach psychologicznych, a także respektuje prawo uczestników do wycofania się z dalszego badania⁴⁷.
- Psycholog jest zobowiązany do uzyskania zgody rodziców dziecka na udział w badaniu, a także samego dziecka. Przekazanie im informacji o istocie badania oraz korzyściach, jakie może ono przynieść, ułatwia zdobycie zaufania rodziców i dzieci, a tym samym uzyskanie świadomej i dobrowolnej zgody.
- „Badany musi mieć świadomość poufności przekazywanych psychologowi informacji, co oznacza, że uzyskane w procesie diagnozowania wyniki nie zostaną ujawnione niepowołanym do tego osobom. W przypadku badania dzieci oznacza to, że bez zgody rodzica psycholog nie może przekazywać szkole informacji na temat dziecka. Jeśli natomiast udostępnienia wyników badania innym specjalistom wymaga sytuacja, psycholog musi informować ich o konieczności zachowania tajemnicy”⁴⁸.

⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r., poz. 199, z późn. zm.).

⁴⁷ Polskie Towarzystwo Psychologiczne, *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa*, <http://www.ptp.org.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=29> [dostęp: 5.01.2018].

⁴⁸ Krasowicz-Kupis G., Wiejak K., Gruszczyńska K., (2015), *Katalog metod diagnozy rozwoju poznawczego dziecka na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Narzędzia dostępne w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych, t. 1, s. 25.

Przekazywanie informacji o wynikach badania

Diagnostujący musi przede wszystkim przyjąć, iż wyniki diagnozy kierowane są do określonych podmiotów, głównie rodziców badanego dziecka – dlatego ich treść powinna być czytelna i zrozumiała.

Następna zasada jest następstwem samego celu diagnozy, czyli doprowadzenia do poprawy funkcjonowania dziecka – wynik diagnozy musi być zatem tak sformułowany, aby nie zniechęcał rodziców do podejmowania kolejnych działań na rzecz dziecka.

„Ważne jest (...), aby informacja zwrotna była dla badanego konstruktywna nawet wtedy, gdy rezultat diagnozy jest nieoczekiwany czy niekorzystny. Podczas sporządzania pisemnej opinii, psycholog musi mieć na uwadze, jakie decyzje na jej podstawie będą podejmowane”⁴⁹.

Nauczyciele, wychowawcy i specjaliści, prowadzący diagnozę potrzeb i możliwości ucznia, określają jego mocne strony oraz rozpoznają przyczyny trudności w jego funkcjonowaniu. Na bieżąco muszą komunikować wyniki diagnozy rodzicom ucznia, który również ma prawo do informacji zwrotnej – w zakresie, który zmotywuje go do podejmowania wysiłku w celu radzenia sobie z codziennymi wyzwaniami.

Ochrona danych osobowych

Ochrona danych osobowych w przedszkolu, szkole i placówce – w kontekście udzielanej dziecku i rodzicom pomocy psychologiczno-pedagogicznej – jest prowadzona na podstawie standardów prawnych wynikających z art. 51 *Konstytucji RP*, zgodnie z którymi:

1. „Nikt nie może być obowiązany inaczej niż na podstawie ustawy do ujawniania informacji dotyczących jego osoby.
2. Władze publiczne nie mogą pozyskiwać, gromadzić i udostępniać innych informacji o obywatelach niż niezbędne w demokratycznym państwie prawnym.
3. Każdy ma prawo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych. Ograniczenie tego prawa może określić ustawa.
4. Każdy ma prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą.
5. Zasady i tryb gromadzenia oraz udostępniania informacji określa ustawa”⁵⁰.

Za dane osobowe uważa się wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej. „Osobą możliwą do zidentyfikowania jest osoba, której tożsamość można określić bezpośrednio lub pośrednio, w szczególności przez powołanie się na numer identyfikacyjny albo jeden lub kilka specyficznych czynników określających jej cechy fizyczne, fizjologiczne, umysłowe, ekonomiczne, kulturowe lub społeczne”⁵¹.

⁴⁹ Tamże, s. 27.

⁵⁰ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

⁵¹ Art. 6 ust. 1 *Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych* (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 922).

Dokumentacja a dane osobowe

Przepisy rozporządzenia w sprawie prowadzenia przez publiczne jednostki oświatowe dokumentacji przebiegu nauczania...⁵² zawierają wykaz dokumentacji, która musi być prowadzona w przedszkolu, szkole i placówce w związku z organizowaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Są to:

- dzienniki zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- dzienniki prowadzone przez pedagoga, psychologa, logopedę, doradcę zawodowego, terapeutę pedagogicznego lub innego specjalistę zatrudnionego w przedszkolu, szkole lub placówce;
- zgromadzona w indywidualnej teczce – dla każdego dziecka, ucznia, uczestnika zajęć rewalidacyjno-wychowawczych, słuchacza lub wychowanka objętego odpowiednio kształceniem specjalnym, zajęciami rewalidacyjno-wychowawczymi lub pomocą psychologiczno-pedagogiczną – dokumentacja badań i czynności uzupełniających, prowadzonych w szczególności przez pedagoga, psychologa, logopedę, doradcę zawodowego, terapeutę pedagogicznego, lekarza oraz innego specjalistę, a także indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne oraz indywidualne programy zajęć.

Dokumentacja ma szczególny charakter, ponieważ oprócz danych dziecka i rodziców, takich jak imię i nazwisko, adres zamieszkania, zawiera tzw. dane wrażliwe, które mieszczą się w katalogu określonym w art. 27 ust. 1 *Ustawy o ochronie danych osobowych*, zgodnie z którym:

„Zabrania się przetwarzania danych ujawniających pochodzenie rasowe lub etniczne, poglądy polityczne, przekonania religijne lub filozoficzne, przynależność wyznaniową, partyjną lub związkową, jak również danych o stanie zdrowia, kodzie genetycznym, nałogach lub życiu seksualnym oraz danych dotyczących skazań, orzeczeń o ukaraniu i mandatów karnych, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym”.

Dyrektorzy muszą dołożyć najwyższych starań w celu ochrony osób, których dotyczą dane i przestrzegać następujących zasad:

- legalności – dane mają być przetwarzane zgodnie z przepisami prawa;
- celowości – dane powinny być zbierane dla oznaczonych, zgodnych z prawem celów;
- merytorycznej poprawności – dane powinny być merytorycznie poprawne i aktualne;
- adekwatności – dane powinny być adekwatne do celów, w jakich są przetwarzane, dane nie mogą być zbierane „na zapas”;
- ograniczenia czasowego – dane w postaci umożliwiającej identyfikację osób, których dotyczą, nie mogą być przetwarzane dłużej niż jest to niezbędne do osiągnięcia celu ich przetwarzania⁵³.

⁵² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz.U. z 2017 r., poz. 1646).

⁵³ Por. Poradnik GIODO. Obowiązki dyrektora szkoły z zakresu ochrony danych osobowych, <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2017/04/poradnik-obowiazki-dyrektora-szkoly-z-zakresu-ochrony-danych-osobowych.pdf>, s. 2–3 [dostęp: 5.01.2018 r.].

✓ Warto pamiętać!

- To dyrektor jest administratorem danych osobowych, zatem to on odpowiada za zapewnienie w kierowanej przez siebie szkole/placówce zgodności z prawem przetwarzania danych osobowych.
- Dyrektor ponosi również odpowiedzialność za działania wszystkich osób upoważnionych do przetwarzania danych.
- Nauczyciele, wychowawcy, specjaliści nie mogą sporządzać ani gromadzić dokumentacji o dziecku i rodzinie, która nie podlega nadzorowi dyrektora szkoły (a tym samym również ochronie przed nieuprawnionym ujawnieniem).
- Dyrektor zgodnie z art. 68 ust. 1 pkt 1 ustawy *Prawo oświatowe* reprezentuje szkołę na zewnątrz – zatem wszelkie kontakty z podmiotami zewnętrznymi, które podejmowane są przez nauczycieli, wychowawców i specjalistów na rzecz dziecka i rodziny, wymagają uzgodnienia z dyrektorem.

6. Współpraca szkoły z poradnią psychologiczno-pedagogiczną – procedury i wskazówki

Ustawa *Prawo oświatowe* stanowi, że „cele i zadania szkoły wynikające z przepisów prawa oraz sposób ich wykonywania, w tym w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi, umożliwiania uczniom podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa oraz zasad promocji i ochrony zdrowia”⁵⁴, określa **statut szkoły**.

Zgodnie z ustawą statut szkoły precyzuje również organizację jej współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi⁵⁵, ponadto z norm zawartych w statucie powinny także wynikać zasady tej współpracy w sytuacjach trudnych.

Rozporządzenie o publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych wskazuje, że „Do zadań poradni należy realizowanie zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję przedszkola, szkoły i placówki, w tym wspieranie nauczycieli w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych”⁵⁶.

W myśl przepisów rozporządzenia zadaniem poradni jest „organizowanie i prowadzenie wspomagania przedszkoli, szkół i placówek w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych”⁵⁷, przy czym wspomaganie to ma polegać na zaplanowaniu i prowadzeniu – zakresie zgłoszonych potrzeb – działań zmierzających do poprawy jakości pracy tych jednostek.

⁵⁴ Art. 98 ust. 1 pkt 4 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59, z późn. zm.).

⁵⁵ Tamże, art. 98 ust. 2 pkt 1.

⁵⁶ § 2 pkt 3 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (Dz.U. 2013 r., poz. 199, z późn. zm.).

⁵⁷ Tamże, § 2 pkt 4.

Zgodnie z wymaganiami stawianymi przez prawodawcę poradniom psychologiczno-pedagogicznym „Planowanie i organizacja procesów edukacyjnych w placówce służy rozwojowi osób, instytucji i organizacji korzystających z oferty placówki”⁵⁸. Ponadto prawodawca przyjmuje, że „realizacja oferty placówki pozwala osiągać jej cele i wypełniać zadania statutowe oraz zaspokaja potrzeby osób, instytucji i organizacji z niej korzystających”⁵⁹.

Szkoła i poradnia współdziałają najczęściej w zakresie wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w procesie diagnostycznym i postdiagnostycznym. Przedstawiciele poradni mogą uczestniczyć np. w dokonywaniu wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dziecka oraz w opracowaniu i modyfikowaniu indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

„Nauczyciele współpracują z poradnią w zakresie rozpoznawania barier i ograniczeń w środowisku, utrudniających funkcjonowanie uczniów i ich uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki, oraz efektów działań podejmowanych w celu poprawy funkcjonowania ucznia oraz planowania dalszych działań”⁶⁰.

Planowe współdziałanie szkoły i poradni psychologiczno-pedagogicznej

Działania z tego zakresu obejmują pomoc w rozpoznawaniu potrzeb uczniów, wsparcie nauczycieli, wychowawców i specjalistów w zadaniach podejmowanych na terenie szkoły, a także specjalistyczną diagnozę w razie nieskuteczności dotychczasowego wsparcia.

Przedstawiciele poradni mogą brać udział w spotkaniach, których celem jest np. zaplanowanie w szkole pomocy psychologiczno-pedagogicznej, projektowanie i ewaluacja działań na rzecz ucznia z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, rozwiązanie złożonych problemów edukacyjnych i wychowawczych.

Specjaliści z poradni mogą świadczyć pomoc nauczycielom w zakresie rozwiązywania konfliktów, stosując różne formy wsparcia, np. mediacje. W tym celu w poradniach działają grupy wspierające pedagogów i psychologów szkolnych, powoływane m.in. do integrowania środowiska szkolnych specjalistów pracujących w rejonie działania poradni, a także usprawnienia komunikacji pomiędzy pracownikami placówek oświatowych.

Przede wszystkim jednak grupy wsparcia zajmują się rozwiązywaniem problemów, na jakie w swojej pracy z uczniami napotykają nauczyciele, psycholodzy i pedagodzy. Przykładowa tematyka wspomagania świadczonego przez poradnię w ramach grup wspierających nauczycieli i wychowawców może dotyczyć np. ucznia z depresją, przemocy werbalnej wśród uczniów, uzależnienia od internetu, krzywdzenia dziecka w rodzinie.

Spotkania grup wsparcia realizowane są w formie warsztatów, szkoleń, konsultacji indywidualnych, podczas których zainteresowani mają sposobność bogacenia warsztatu pracy, dzielenia się

⁵⁸ Załącznik do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2017 r., poz. 1611).

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ § 20 ust. 1 pkt 5 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).

doświadczeniem zawodowym, omawiania trudnych przypadków, propagowania, programów profilaktyczno-wychowawczych czy nowości wydawniczych.

Sytuacje trudne – współdziałanie interwencyjne szkoły i poradni psychologiczno-pedagogicznej

Przepisy rozporządzenia o poradniach psychologiczno-pedagogicznych uprawniają i zobowiązują obie instytucje – szkołę i poradnię – do współpracy także w sytuacjach trudnych, a prawodawca uznaje, że sytuacje określane mianem trudnych w szczególności wymagają wsparcia ze strony poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Źródłem tzw. sytuacji trudnych w szkole mogą być zachowania o charakterze przemocy wśród dzieci i młodzieży, w tym cyberprzemoc, używanie środków psychoaktywnych, długotrwałe konflikty, próby samobójcze czy samobójstwa. Postępowanie szkoły i poradni w takich warunkach ma charakter planowy, ewentualnie interwencyjny – w sytuacjach kryzysowych.

Działania interwencyjne są typowe dla sytuacji kryzysowych, zaś kryzys według *Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego* „to kulminacyjna faza narastającej sytuacji zagrożenia, powstająca w wyniku pojawiających się niespodziewanych okoliczności. W fazie tej dominującą rolę odgrywa fakt prawdziwej lub odczuwalnej utraty kontroli nad rozwijającą się sytuacją oraz brak koncepcji na jej opanowanie. Kryzys to sytuacja powstała w wyniku załamania się stabilnego dotąd procesu rozwoju, grożąca utratą inicjatywy i koniecznością godzenia się na przyjmowanie niekorzystnych warunków, wymagająca podjęcia zdecydowanych kroków zaradczych”⁶¹.

Zakres i sposób wsparcia szkoły przez poradnię w sytuacji kryzysowej jest zależny od rodzaju kryzysu, dlatego warto zidentyfikować **ogólne cele interwencji kryzysowej**, na które składają się:

- udzielenie pierwszej pomocy psychologicznej;
- udzielenie wsparcia emocjonalnego;
- wdrożenie działań mających przywrócić równowagę sprzed kryzysu;
- złagodzenie objawów;
- identyfikacja zasobów i źródeł wsparcia;
- zapewnienie bezpieczeństwa;
- odzyskanie przez osobę w kryzysie poczucia sprawstwa i wpływu na własne życie;
- wypracowanie nowych, bardziej adaptacyjnych strategii radzenia sobie;
- zapobieganie wystąpieniu zaburzeń psychicznych⁶².

Zarówno nauczyciele, szkolni specjaliści, jak i pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznej mogą samodzielnie realizować wyżej przedstawione cele, o ile zostali do tego profesjonalnie przygotowani.

Należy pamiętać, że sytuacja kryzysowa znacznie ogranicza szybkość i jakość podejmowanych decyzji, dynamikę działań i obiektywizm. Dlatego wcześniej ustalone zasady postępowania, podział zadań i kompetencji umożliwiają sprawne przeprowadzenie interwencji kryzysowej i zadbanie o poszkodowanych – ofiary, świadków i uczestników zdarzenia kryzysowego. Dobrym

⁶¹ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, (2002), Warszawa: Akademia Obrony Narodowej, s. 62.

⁶² Por. Ciszewska K., Żyża S., (2015), *Wspomaganie szkół w zakresie interwencji kryzysowej*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, s. 40.

i sprawdzonym pomysłem na radzenie sobie w sytuacji kryzysowej we współpracy z poradnią jest uzgodnienie jej zasad w kontrakcie.

Zadaniem psychologa w interwencji kryzysowej jest udzielenie pierwszej pomocy emocjonalnej lub „ograniczone w czasie działanie zmierzające do odzyskania równowagi przez osobę dotkniętą kryzysem”⁶³.

Wsparcie poradni w kryzysie polega na interwencji w obszarze zakłóconej równowagi psychicznej i fizycznej oraz złagodzeniu przykrości związanych z traumatycznym zdarzeniem. Pomoc poradni „będzie również dostarczała sposobów i umiejętności ponownego radzenia sobie w życiu po to, aby zaistniały stan krytyczny nie przerodził się w postać chroniczną”⁶⁴.

⁶³ Jagieła J., (2009), *Kryzys w szkole. Krótki poradnik psychologiczny*, Kraków: Rubikon, s. 127.

⁶⁴ Tamże.

Część II

1. Przykładowe sytuacje z zakresu planowania, organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej przez szkołę i poradnię

Przytoczone sytuacje – choć ogólnie przedstawiają sekwencję działań jednostki oświatowej i poradni w zakresie udzielania dzieciom/uczniom/wychowankom pomocy psychologiczno-pedagogicznej – stanowią przykłady uwarunkowań, z jakimi na co dzień spotykają się przedszkola, szkoły, placówki i poradnie.

Przykładowe sytuacje uzasadniające wspieranie ucznia będą dotyczyły:

- ucznia z trudnościami adaptacyjnymi, związanymi z wcześniejszym kształceniem za granicą;
- ucznia ze szczególnymi uzdolnieniami;
- ucznia z niepełnosprawnością;
- ucznia z zaburzeniami zachowania.

Przykład 1

Wsparcie ucznia klasy VI szkoły podstawowej w celu rozwiązania problemu izolowania się z grupy rówieśniczej

Uczeń klasy VI, obywatel polski, wcześniej pobierał naukę poza granicami kraju w systemie edukacyjnym innego państwa.

Działania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, podejmowane wobec ucznia, przebiegały w 5 etapach:

- diagnoza trudności, potrzeb, potencjału;
- planowanie i organizacja wsparcia;
- realizacja zaplanowanych działań;
- monitorowanie przebiegu działań;
- ewaluacja realizowanego procesu.

Diagnoza

Diagnozę ucznia przeprowadził wychowawca klasy, we współpracy z innymi nauczycielami i pedagogiem szkolnym.

Rozpoznanie trudności, potrzeb i predyspozycji ucznia odbyło się w formach takich jak:

- rozmowy z rodzicami i samym dzieckiem oraz nauczycielami prowadzącymi zajęcia;
- analiza dokumentacji przedstawionej przez rodziców, potwierdzającej wcześniejszą edukację (zaświadczenia, dyplomy, świadectwa);
- obserwacja pedagogiczna ucznia podczas zajęć dydaktycznych oraz innych, np. w świetlicy, podczas przerw międzylekcyjnych, zabaw z rówieśnikami;
- analiza prac dziecka.

Diagnoza wykazała trudności ucznia w komunikacji, związane ze słabą znajomością języka polskiego, problemy w nauce i w relacjach z rówieśnikami, polegające na izolowaniu się dziecka, braku kolegów w szkole i poza nią, niskich wynikach w nauce.

Planowanie i organizacja wsparcia

Planowanie i organizacja wsparcia były koordynowane przez wychowawcę, we współpracy z dyrektorem, innymi nauczycielami, poradnią psychologiczno-pedagogiczną oraz rodzicami dziecka.

Sformułowano główne cele do osiągnięcia, takie jak: dobre funkcjonowanie ucznia w nowym środowisku szkolnym (włączenie do grupy), lepsza komunikacja, w tym poprawa znajomości języka polskiego, wyższe wyniki edukacyjne.

Wychowawca poinformował rodziców i innych nauczycieli oraz dyrektora szkoły o potrzebie objęcia ucznia pomocą w trakcie bieżącej pracy, konieczności uczestniczenia w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych z języka polskiego oraz zajęciach rozwijających umiejętność uczenia się, a także dodatkowych zajęciach z języka polskiego.

Dyrektor, na podstawie rozpoznania potrzeb edukacyjnych i rozwojowych dziecka oraz jego możliwości i predyspozycji, ostatecznie ustalił formy udzielania pomocy uczniowi, okres jej trwania oraz wymiar godzin. Wychowawca, we współpracy ze szkolnymi specjalistami oraz pracownikami poradni, zaplanował warsztaty dla uczniów, których celem była integracja zespołu klasowego. Ponadto nauczyciele obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych dostosowali wymagania edukacyjne, wynikające z realizowanych programów nauczania, do potrzeb ucznia, a także sposoby, metody i formy pracy na lekcjach oraz śródroczne i roczne oceny klasyfikacyjne.

Realizacja zaplanowanych działań

Uczeń, na podstawie opracowanego dla niego programu, uczestniczył w zajęciach dydaktyczno-wyrównawczych oraz zajęciach rozwijających umiejętności uczenia się. Ponadto brał udział w dodatkowych zajęciach z języka polskiego w celu uzyskania kompetencji językowych, umożliwiających korzystanie z obowiązkowych zajęć edukacyjnych. Nauczyciele wszystkich zajęć dostosowali wymagania edukacyjne na poszczególne oceny oraz warunki pracy na lekcji. Przedstawiciel poradni, we współpracy z wychowawcą klasy, przeprowadził cykl warsztatów dla uczniów w celu zintegrowania ich z nowym kolegą. Dyrektor zobowiązał wychowawcę i pedagoga do monitorowania postępów i procesu niwelowania trudności ucznia.

Monitorowanie realizowanych działań

Proces monitorowania był koordynowany przez wychowawcę, który współpracował z pedagogiem szkolnym. Polegał na systematycznej obserwacji ucznia w różnych sytuacjach szkolnych, rozmowach z jego rodzicami, a także analizie bieżących wyników w nauce. Wychowawca często komunikował się z uczniem w celu pozyskania wiedzy, np. o jego samopoczuciu czy potrzebach. W pierwszym miesiącu pobytu dziecka w szkole, co najmniej raz w tygodniu, odbywały się krótkie spotkania wychowawcy i pedagoga z zespołem nauczycieli uczących w oddziale klasowym, do którego chodził uczeń. Celem spotkań było omówienie sytuacji ucznia oraz jego postępów w stosunku do założonych celów. Na dalszym etapie proces monitorowania był realizowany w formie comiesięcznych spotkań. O jego wynikach na bieżąco był informowany dyrektor oraz rodzice dziecka. Wyniki monitorowania wskazywały na postępy ucznia w zakresie wszystkich założonych celów.

Ewaluacja procesu wspomagania

Wychowawca, nauczyciele zajęć edukacyjnych i pedagog szkolny, na spotkaniach odbywających się np. dwa razy w roku, oceniali efektywność udzielanej uczniowi pomocy. Analizowali zapisy w dziennikach zajęć dydaktyczno-wyrównawczych i zajęć rozwijających umiejętność uczenia, dotyczące oceny postępów. Następnie sprawdzali wyniki w nauce i zachowanie ucznia oraz dzielili się wnioskami z jego obserwacji. Prowadzili także rozmowy z rodzicami dziecka, przekazując im informacje o jego postępach i trudnościach w funkcjonowaniu. Na podstawie sformułowanych wniosków wychowawca i nauczyciele planowali dalsze działania służące poprawie funkcjonowania ucznia.

Wyniki przeprowadzonej ewaluacji wykazały potrzebę zintensyfikowania działań włączających ucznia do grupy klasowej, bowiem ten cel nie został w pełni osiągnięty. Dokonana ocena efektywności pomocy wykazała również potrzebę wystąpienia (za zgodą rodziców) do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskiem o przeprowadzenie diagnozy ucznia i wskazanie sposobu rozwiązania problemu izolowania się z grupy rówieśniczej.

Przykład 2

Wsparcie ucznia klasy V szkoły podstawowej w celu rozwijania szczególnych uzdolnień matematycznych

Działania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, podejmowane wobec ucznia, przebiegały w 5 etapach:

- diagnoza uzdolnień, potencjału, potrzeb, ewentualnych trudności;
- planowanie i organizacja wsparcia;
- realizacja zaplanowanych działań;
- monitorowanie przebiegu działań;
- ewaluacja realizowanego procesu.

Diagnoza

Diagnozę ucznia przeprowadził wychowawca klasy, we współpracy z innymi nauczycielami, pedagogiem szkolnym, rodzicami i poradnią psychologiczno-pedagogiczną. Rozpoznania szczególnych uzdolnień dokonano w drodze analizy wyników edukacyjnych, rozmów z rodzicami, działań pedagoga i psychologa szkolnego, analizy osiągnięć ucznia w konkursach wiedzy. Nauczyciel matematyki skorzystał z testów matematycznych określających poziom kompetencji ucznia w tym obszarze. Zachęcono rodziców dziecka do jego specjalistycznej diagnozy, przeprowadzonej przez psychologów w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Badanie, wykonane w oparciu o *Test Uzdolnień Wielorakich* dla uczniów klas 4–6 szkół podstawowych, potwierdziło szczególne uzdolnienia matematycznologiczne dziecka.

Planowanie i organizacja wsparcia

Planowanie i organizacja wsparcia były koordynowane przez nauczyciela matematyki. Sformułowano główne cele do osiągnięcia, takie jak: stworzenie optymalnych warunków do rozwoju uzdolnień matematycznych, wspieranie ucznia w pozostałych obszarach funkcjonowania, m.in. pomoc w razie trudności na innych zajęciach.

Zespół nauczycieli, pod kierunkiem matematyka i wychowawcy, opracował dla szkoły koncepcję wsparcia ucznia szczególnie uzdolnionego. Wychowawca i nauczyciel matematyki zaplanowali

zajęcia rozwijające uzdolnienia matematyczne. Dyrektor szkoły zobligował innych nauczycieli uczących dziecko do zindywidualizowania pracy z nim oraz dostosowania wymagań edukacyjnych. Ponadto wychowawca poinformował rodziców ucznia o możliwości skorzystania z indywidualnego programu nauki lub indywidualnego toku nauki⁶⁵ z matematyki, przeznaczonego dla uczniów wybitnie zdolnych. Przedstawił rodzicom zasady korzystania z tego trybu nauki oraz poinformował o konieczności uzyskania opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej w tym zakresie. Wychowawca, we współpracy z pedagogiem szkolnym, zaplanował zasady wspierania ucznia w bieżącej pracy na innych zajęciach. Dyrektor szkoły nawiązał współpracę z poradnią psychologiczno-pedagogiczną i innymi instytucjami w celu zaproponowania uczniowi zajęć dodatkowo rozwijających jego zdolności.

Realizacja zaplanowanych działań

Dyrektor, po wcześniejszym ustaleniu wymiaru godzin, zorganizował dla ucznia oraz innych uczniów wymagających takiej formy pracy zajęcia rozwijające uzdolnienia. Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz po spełnieniu niezbędnych wymagań – za zgodą lub odpowiednio na wniosek rodziców – dyrektor szkoły wydał stosowne zezwolenie, wskazał nauczyciela opiekuna oraz ustalił zakres jego zadań. Wychowawca, dyrektor, nauczyciel opiekun, który wspierał ucznia w realizacji indywidualnego programu (toku) nauki, umożliwili uczniowi udział w konkursach, zajęciach poza terenem szkoły, rozwijających jego uzdolnienia. Uczeń realizował specjalnie dla niego opracowany program nauczania matematyki.

Monitorowanie realizowanych działań

Wychowawca, nauczyciel matematyki i nauczyciel opiekun, którzy wspierali ucznia w realizacji indywidualnego toku nauki (indywidualnego programu), monitorowali efekty jego pracy – osiągnięcia w konkursach, bieżące wyniki w nauce oraz rozmawiali z uczniem o jego potrzebach i problemach, pozostając w stałym kontakcie z rodzicami. Wychowawca analizował wyniki edukacyjne ucznia w zakresie innych zajęć. Wnioski z monitorowania potwierdziły rozwój umiejętności matematycznych ucznia, wskazały też konieczność wsparcia w zakresie nauczania języka obcego. Wychowawca poinformował rodziców oraz dyrektora o potrzebie udzielenia pomocy w tym zakresie.

Ewaluacja procesu wspomagania

Ocenę efektów pomocy udzielonej uczniowi prowadzono w drodze analizy jego sukcesów, mierzonych wynikami klasyfikacji rocznej i osiągnięciami w konkursach. Ocena – pod kątem indywidualnego toku nauki – była dokonywana pod kierunkiem nauczyciela opiekuna oraz matematyka i wychowawcy. W procesie ewaluacji zwrócono uwagę na osiągnięcia ucznia w innych sferach, aby zagwarantować mu harmonijny rozwój. Wyniki ewaluacji, które wykazały osiągnięcie zaplanowanych celów, przekazano rodzicom ucznia. Podjęto z nimi rozmowy na temat kontynuacji dotychczasowych działań, uzupełnianych współpracą ze szkołami wyższymi. Rodziców zachęcono do konsultacji dziecka w poradni psychologiczno-pedagogicznej.

⁶⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1569).

Przykład 3

Wsparcie ucznia klasy II szkoły podstawowej z niepełnosprawnością (zespołem Aspergera)

Działania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, podejmowane wobec ucznia, przebiegały w 5 etapach:

- diagnoza ucznia;
- planowanie i organizacja wsparcia;
- realizacja zaplanowanych działań;
- monitorowanie przebiegu działań;
- ewaluacja realizowanego procesu.

Diagnoza

Diagnoza ucznia została przeprowadzona przez zespół nauczycieli i specjalistów pracujących z dzieckiem. Zespół dokonał wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia na podstawie zaleceń wynikających z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego (po raz pierwszy przekazanego szkole przez rodziców), wniosków z obserwacji dziecka w środowisku szkolnym oraz innych pozyskanych informacji.

Do współpracy w przeprowadzeniu wielospecjalistycznej oceny ucznia zaproszono przedstawiciela poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz – za zgodą rodziców – terapeutę, który prowadził z dzieckiem zajęcia o charakterze socjoterapeutycznym, zorganizowane przez rodziców poza szkołą. Rodzice uczestniczyli w procesie oceny i otrzymali jej kopię. Wielospecjalistyczna ocena stała się podstawą opracowania indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

Planowanie i organizacja wsparcia

Zespół nauczycieli i specjalistów pracujących z dzieckiem opracował indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny. Za główny cel edukacyjny programu uznano stymulowanie wszechstronnego rozwoju psychomotorycznego dziecka, natomiast kluczowym celem terapeutycznym było kształtowanie kompetencji społecznych i komunikacyjnych, umożliwiających funkcjonowanie ucznia w grupie i w relacji z dorosłymi. W indywidualnym programie określono m.in. formy i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin realizowania poszczególnych form wsparcia. W ramach pomocy zaplanowano zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w wymiarze 2 godzin tygodniowo, 1 godzinę w tygodniu zajęć rozwijających uzdolnienia ucznia oraz porady i konsultacje dla rodziców. W programie wskazano zakres i sposób dostosowania wymagań edukacyjnych, zwłaszcza przez zastosowanie odpowiednich metod i form pracy z dzieckiem. W opracowaniu programu uczestniczyli rodzice ucznia i przedstawiciele poradni psychologiczno-pedagogicznej. Rodzice otrzymali kopię programu.

Realizacja zaplanowanych działań

Zaplanowany program edukacyjno-terapeutyczny nauczyciele i specjaliści realizowali z dzieckiem na obowiązkowych zajęciach edukacyjnych, zajęciach rewalidacyjnych i w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Przebieg zajęć dokumentowali w odpowiednich dziennikach i na bieżąco przekazywali informacje na ten temat innym członkom zespołu oraz rodzicom ucznia. Uczeń informowany był o swoich postępach oraz trudnościach. Zespół i przedstawiciele poradni psychologiczno-pedagogicznej konsultowali ze sobą pojawiające się problemy, a w szczególności związane z trudnościami w relacjach społecznych chłopca, charakterystycznych dla dzieci zespołem Aspergera.

Monitorowanie realizowanych działań

Zespół nauczycieli i specjalistów dwa razy w roku dokonywał wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dziecka, a na bieżąco analizował przebieg i efektywność działań, w tym również z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Wiodącą rolę we współorganizowaniu kształcenia ucznia z niepełnosprawnością pełnił specjalnie zatrudniony nauczyciel z kwalifikacjami pedagoga specjalnego. W omawianym przypadku – dziecka z zespołem Aspergera – dokonano zmiany programu zajęć korekcyjno-kompensacyjnych poprzez poszerzenie ćwiczeń koncentracji uwagi, relaksacyjnych i uspokajających.

Ewaluacja procesu wspomagania

Celem wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dziecka była efektywność działań i form wsparcia zawartych w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym.

Przykład 4**Wsparcie ucznia klasy II szkoły podstawowej ze względu na zaburzenia zachowania oraz trudną współpracę z rodzicami****Diagnoza**

Diagnozę ucznia przeprowadziła wychowawczyni oddziału klasowego, nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej, we współpracy z pedagogiem szkolnym.

Na podstawie obserwacji pedagogicznej ucznia, prowadzonej podczas obowiązkowych zajęć edukacyjnych, a także obserwacji jego funkcjonowania w czasie przerw międzylekcyjnych, zajęć w świetlicy szkolnej oraz zajęć sportowych (pozaekcyjne zajęcia rozwijające zainteresowania piłką nożną), stwierdzono u dziecka:

- potrzebę aktywności fizycznej, która ujawniła się m.in. jako częste zmiany miejsca, bieganie po klasie i szkole;
- potrzebę akcentowania swojej obecności, a także posiadanej wiedzy, co uczeń wyrażał głośnym komentowaniem wypowiedzi nauczyciela oraz innych uczniów;
- uzdolnienia językowe i sportowe, co wynikało z ustnych opinii nauczycieli języka angielskiego i wychowania fizycznego oraz wyników w nauce.

Diagnoza wykazała trudności ucznia w przestrzeganiu zasad zachowania podczas lekcji i poza zajęciami. Obserwowano m.in. niewykonywanie poleceń nauczyciela, głośne rozmowy, używanie wulgaryzmów, częste wstawanie od stolika, podchodzenie do innych uczniów i krytyczne komentowanie ich pracy, a w chwili zdenerwowania – rzucanie w kolegów i nauczycieli przedmiotami (przyborami szkolnymi, książkami, krzesłami), także popychanie uczniów w świetlicy i podczas przerw, częste używanie telefonu komórkowego w celu robienia zdjęć i nagrywania filmów.

Ze szkołą komunikowała się wyłącznie matka dziecka. Kontakty ograniczały się do klasowych zebrań z rodzicami i wiadomości przekazywanych za pomocą dziennika elektronicznego, pomimo iż wychowawczyni zapraszała matkę na indywidualne konsultacje.

Planowanie i organizacja wsparcia

Wychowawca klasy i pedagog szkolny, na podstawie zgromadzonych informacji o uczniu, rozpoznanych potrzeb oraz trudności, a także potencjału chłopca, sformułowali cele do osiągnięcia w zakresie poprawy jego funkcjonowania.

Zasadniczym celem, przyjętym do realizacji do końca roku szkolnego, było całkowite wyeliminowanie zachowań niebezpiecznych, głównie rzucania przedmiotami. Jako kolejne ważne zadanie, do wykonania w terminie trzech miesięcy, przewidziano ograniczenie trudnych zachowań chłopca, takich jak popychanie kolegów, bieganie podczas lekcji, używanie wulgaryzmów, głośne rozmowy na zajęciach lekcyjnych. Równocześnie zaplanowano, zgodnie z zasadami zawartymi w statucie szkoły, zmodyfikowanie warunków korzystania przez ucznia z telefonu, który miał służyć podczas przerw wyłącznie do kontaktu z rodzicami i po uzgodnieniu z wychowawcą. W celu rozwijania uzdolnień ucznia zgłoszono jego udział w międzyszkolnym konkursie języka angielskiego, a także rozgrywkach piłki nożnej.

Aby osiągnąć założone cele, zaproponowano uczestnictwo ucznia w zajęciach rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, prowadzonych przez psychologa szkolnego. Ponadto uznano za ważne zorganizowanie uczniowi raz w tygodniu indywidualnych konsultacji z pedagogiem szkolnym lub w zależności od potrzeb z wychowawcą. Zaplanowano też przeprowadzenie warsztatów z udziałem zespołu klasowego, których celem byłaby nauka radzenia sobie z emocjami oraz empatii.

Matce chłopca przekazano na spotkaniu w szkole wyniki diagnozy funkcjonowania syna oraz przedstawiono propozycję wspomagania. Matka krytycznie odniosła się do informacji o niebezpiecznych zachowaniach dziecka, twierdząc, iż ich przyczyną są inni uczniowie oraz brak kompetencji wychowawcy. Wyjaśniła, że syn w domu nie prezentuje niewłaściwych zachowań, a złe wzory czerpie ze szkoły. Zgodziła się na udział chłopca w dwumiesięcznych próbnym zajęciach rozwijających jego kompetencje emocjonalno-społeczne, natomiast nie wyraziła zgody na indywidualne konsultacje dziecka z pedagogiem lub wychowawcą. Z aprobatą odniosła się do udziału syna zarówno w konkursie języka angielskiego, jak i rozgrywkach piłki nożnej. Nie wyraziła chęci na przeprowadzenie konsultacji w poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Realizowanie zaplanowanych działań

Na podstawie informacji uzyskanych od wychowawcy i pedagoga szkolnego dyrektor szkoły wyznaczył uczniowi zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne – dwa razy w tygodniu przez dwa miesiące – o czym na piśmie poinformował rodziców. We współpracy z rejonową poradnią psychologiczno-pedagogiczną przeprowadzono w szkole zaplanowane warsztaty dla uczniów zespołu klasowego, dotyczące radzenia sobie z emocjami oraz empatii. Szkoła na bieżąco informowała matkę chłopca o efektach działań, w tym o przypadkach trudnych zachowań, ale także i sukcesach dziecka, wykorzystując do tego celu dziennik elektroniczny.

Monitorowanie realizowanych działań

Wychowawca raz w tygodniu spotykał się z pedagogiem szkolnym w celu sprawdzenia efektów prowadzonych działań. Odnotowywano częstotliwość trudnych zachowań ucznia, takich jak rzucanie przedmiotami, wulgaryzmy, używanie telefonu niezgodnie z zasadami szkolnymi. W kolejnych tygodniach analizowano ich liczbę oraz okoliczności, w jakich się zdarzały. Rejestrowane było każde pozytywne zachowanie dziecka, w tym również liczba zajęć, podczas których uczeń nie prezentował nieprawidłowych reakcji. Informowano rodziców o wynikach monitorowania. Pomimo poprawy zachowania syna, jego matka nie zgodziła się na dalszy udział chłopca w zajęciach rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne.

Ewaluacja realizowanego procesu

Ewaluacja procesu wspomagania ucznia przebiegała dwutorowo. Podsumowano wdrożone mechanizmy eliminujące niepożądane i niebezpieczne zachowania oraz rozwiązania, które wspierały mocne strony ucznia. Porównano liczbę i przebieg rejestrowanych trudnych zachowań chłopca oraz omówiono ich okoliczności.

Na spotkaniu wychowawca i pedagog oraz inni nauczyciele uczący chłopca (języka angielskiego, wychowania fizycznego, muzyki) przekazali swoje spostrzeżenia dotyczące zmian w zachowaniu ucznia oraz efektów edukacyjnych. Wyniki ewaluacji wskazały na znaczne ograniczenie niebezpiecznych zachowań, ale niestety nie udało się ich wyeliminować.

Zostały odnotowane natomiast pozytywne efekty dotyczące wzajemnych relacji uczniów zespołu klasowego. Chłopiec rzadko głośno komentuje przebieg zajęć, w tym odpowiedzi kolegów, a także coraz rzadziej zdarza mu się ostentacyjnie nie wykonywać poleceń nauczycieli, nadal nadmiernie przemieszcza się po klasie podczas zajęć. Uczeń odniósł sukces w konkursie języka angielskiego i został wyróżniony. Pomimo przegranej jego drużyny w rozgrywkach sportowych chce nadal uczestniczyć w zajęciach sportowych.

Matka chłopca została poinformowana o wynikach ewaluacji procesu wsparcia i zgodziła się na kontynuację zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne dziecka. Ponadto rozważa możliwość korzystania przez syna z indywidualnych konsultacji z pedagogiem, ale tylko jeżeli zaistnieje taka konieczność, wynikająca z trudnej sytuacji szkolnej.

2. Ocena efektywności działań wspierających

Ocena efektywności prowadzonych działań wspierających każdorazowo odnosi się do:

- zakresu i sposobu dostosowania wymagań edukacyjnych, pochodzących z realizowanego programu nauczania, do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, w szczególności przez zastosowanie odpowiednich metod i form pracy z uczniem;
- zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, ukierunkowanych na poprawę funkcjonowania ucznia oraz wzmacnianie jego uczestnictwa w życiu szkolnym, w tym efektów zajęć rewalidacyjnych;
- form i okresu udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiaru godzin realizowania poszczególnych form pomocy;
- działań wspierających rodziców ucznia oraz – w zależności od potrzeb – zakresu współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi, innymi instytucjami oraz podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży;
- zakresu współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia w realizacji przez szkołę zadań, takich jak: wykonywanie zaleceń wynikających z orzeczenia, zapewnienie warunków do nauki, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów, zapewnienie zajęć specjalistycznych i innych zajęć, w tym rewalidacyjnych,

integracja uczniów ze środowiskiem rówieśniczym, w tym uczniami pełnosprawnymi, przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym;

- rodzaju i sposobu dostosowania warunków organizacji kształcenia do rodzaju niepełnosprawności ucznia, w tym w zakresie wykorzystywania technologii wspomagających to kształcenie;
- zajęć edukacyjnych, które są realizowane indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do 5 uczniów, w zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z wielospecjalistycznych ocen.

Każdorazowo ewaluacja pozwala na wdrożenie dodatkowych działań lub rezygnację z dotychczasowych. Każdorazowo efektem ewaluacji może być także modyfikacja udzielanej uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Podsumowanie

Każdy uczeń wymagający wsparcia psychologiczno-pedagogicznego ma swoje własne, odmienne od innych potrzeby, które trzeba rzetelnie rozpoznać, po czym – w oparciu o dostępny katalog form wspierania – należy zaplanować i zorganizować młodemu człowiekowi adekwatną pomoc.

Polskie przepisy oświatowe dają szeroki wachlarz możliwości zaspokajania potrzeb dziecka, niemniej koniecznym elementem każdego planowego postępowania pomocowego jest wyznaczenie celu, do jakiego dążymy jako nauczyciele, specjaliści i rodzice. Po przeprowadzeniu działań wspierających naszym zadaniem staje się zbadanie rezultatów pracy, która w razie potrzeby może być uzupełniona bezpośrednią pomocą udzieloną przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną.

W Polsce rozwiązania takie gwarantują regulacje prawne, zapewniające rodzicom prawo do uzyskania pomocy poradni bez udziału jednostki oświatowej. Zatem warto, aby rodzice – w razie wystąpienia u dziecka trudności w funkcjonowaniu przedszkolnym czy szkolnym, w przypadku jego traumatycznych przeżyć, sytuacji kryzysowej w rodzinie, prób samobójczych czy uzależnień młodego człowieka – skorzystali z usług poradni psychologiczno-pedagogicznej, niezależnie od udzielania tego rodzaju pomocy przez przedszkola, szkoły i placówki.

Zgodnie z przyjętą w naszym kraju regulacją prawną „Publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym publiczne poradnie specjalistyczne (...) udzielają dzieciom, od momentu urodzenia, i młodzieży pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu, udzielają rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży, a także wspomagają przedszkola, szkoły i placówki w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych”⁶⁶.

⁶⁶ § 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r., poz. 199, z późn. zm.).

✓ **Warto pamiętać!**

- Każde dziecko ma prawo do pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej przez przedszkola, szkoły i placówki.
- Trudności i problemy dziecka powinny być traktowane przez instytucje oświatowe jako wyzwania, które należy przezwyciężyć dla jego dobra.
- Konieczne jest określanie mierzalnych i realnych celów w planowaniu pomocy dziecku oraz analizowanie efektów ich realizacji.
- W pracy z dzieckiem na bieżąco trzeba współpracować z jego rodzicami i traktować ich jak sprzymierzeńców.
- Najpierw należy zbudować zaufanie rodziców do przedszkola, szkoły, a dopiero później oczekiwać współpracy.
- Nie wolno rezygnować z poszukiwania skutecznych rozwiązań nawet wtedy, gdy długo czekamy na efekty pracy z dzieckiem.
- Należy poszukiwać wsparcia u osób i instytucji, których zadaniem jest pomoc rodzinie i dziecku – nie musimy sami rozwiązywać wszystkich problemów.
- Trzeba dbać o kulturę organizacyjną szkoły, ułatwiając tym samym sytuację rodzicom szukającym pomocy dla dziecka i jednostce oświatowej – zawsze ważne są takie okoliczności, jak dyskrecja, otwartość i nieskrępowanie.

Bibliografia

Ciszewska K., Żyła S., (2015), *Wspomaganie szkół w zakresie interwencji kryzysowej*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Jagięła J., (2009), *Kryzys w szkole. Krótki poradnik psychologiczny*, Kraków: Rubikon.

Kaczmarek M., (2011), *Pomoc i interwencja w rodzinie, czyli co każdy pracujący z dzieckiem i rodziną wiedzieć powinien*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji Państwowego Instytutu Badawczego.

Krasowicz-Kupis G., Wiejak K., Gruszczyńska K., (2015), *Katalog metod diagnozy rozwoju poznawczego dziecka na etapie edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Tom I Narzędzia dostępne w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i szkołach*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Osiatyński W., (1996), *Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka*, [w:] Helsińska Fundacja Praw Człowieka, *Szkoła Praw Człowieka. Teksty wykładów*, z. 1, Warszawa: Agencja EXIT.

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, (2002), Warszawa: Akademia Obrony Narodowej.

Akty prawne

Ustawy

1. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).
2. *Konwencja o prawach dziecka*, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526).
3. *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2198, z późn. zm.).
4. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59, z późn. zm.).
5. *Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 682).
6. *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 930, z późn. zm.).
7. *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie* (t.j. Dz.U. z 2015 r., poz. 1390).
8. *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej* (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 697).
9. *Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych* (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 922).

Akty wykonawcze do ustaw

1. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591).

2. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2013 r., poz. 532, z późn. zm.).
3. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1643).
4. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578).
5. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 lipca 2015 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2015 r., poz. 1113, z późn. zm.).
6. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1652).
7. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616).
8. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2014 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2014 r., poz. 1157).
9. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616).
10. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1534).
11. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2015 r., poz. 843, z późn. zm.).
12. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1651).
13. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz.U. z 2017 r., poz. 356).

14. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz.U. z 2012 r., poz. 977, ze zm.).
15. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1635).
16. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1606).
17. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2015 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach* (Dz.U. z 2015 r., poz. 1872, z późn. zm.).
18. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1628).
19. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (Dz.U. z 2013 r., poz. 199, z późn. zm.).
20. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1611).
21. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1646).
22. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1569).
23. *Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 grudnia 2011 r. w sprawie instytucjonalnej pieczy zastępczej* (Dz.U. z 2011 r. Nr 292, poz. 1720).

Inne wykorzystane materiały i ich źródła

1. <https://brpd.gov.pl/prawa-dziecka> [dostęp: 04.01.2018 r.].
2. *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa*, <http://www.ptp.org.pl/modules.php?name=News&file=article&sid=29> [dostęp: 5.01.2018 r.].
3. *Obowiązki dyrektora szkoły z zakresu ochrony danych osobowych, poradnik GİODO*, <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2017/04/poradnik-obowiazki-dyrektora-szkoly-z-zakresu-ochrony-danych-osobowych.pdf> [dostęp: 5.01.2018r.].

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00; fax 22 345 37 70
www.ore.edu.pl